

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GESTE DE LOUIS VII ADLI FRANSIZ HAÇLI
KAYNAĞINDA TÜRKLER VE TÜRKİYE

Ömer KAHRAMAN

Danışman
Prof. Dr. Mustafa DAŞ

İZMİR – 2020

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Geste de Louis VII Adlı Fransız Haçlı Kaynağında Türkler ve Türkiye” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

..../..../2020

Ömer KAHRAMAN

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Geste de Louis VII Adlı Fransız Haçlı Kaynağında Türkler ve Türkiye

Ömer KAHRAMAN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Tarih Programı

Anadolu coğrafyasında Fransızlar ve Türkler neredeyse aynı zaman diliminde karşılaştılar. Türklerin, Malazgirt Zaferi (26 Ağustos 1071) sonrası Anadolu'yu yurt tutmalarından yirmi beş yıl sonra ilk Haçlı orduları içinde yer alan Fransızlar bu topraklara geldiler. Doğu'dan Orta Asya'dan gelen Türkler Müslüman ve Asyalı bir karaktere sahiplerken Batı'dan gelen Fransızlar Latin asıllı ve Hristiyan idiler. Anadolu'nun Türklerce fethi ve Haçlı Seferi gibi dünya tarihinde dönüm noktası sayılan gelişmeler dolayısıyla karşılaşan iki farklı halkın temaslari XV. yüzyılın ortalarına yani Ortaçağ'ın sonlarına kadar süreklilik arz eden bir şekilde seyir takip etmiştir. Birkaç yüzyıl süren bu temaslari doğal olarak iki halkın tarihçileri tarafından eserlerinde işlenmiştir. Gerçi bu temaslari karakteri askeri nitelikli çatışmaları içeriyordu. Bu temaslari işleyen Fransız yazarlardan biri de II. Haçlı Seferi sırasında Fransız Kralı VII. Louis'e kral rahibi ve kâtibi sıfatıyla eşlik eden Odon de Deuil olmuştur. 1147'nin sonları ve 1148'in başlarında, Anadolu'dan geçmeyi deneyen ve Selçuklu Türkleri tarafından ağır yenilgilere uğratılan Fransız Haçlı ordusunun sefer sırasında, Odon de Deuil adeta günlüğünü tutmuştur.

Çalışmaya başlarken Odon de Deuil'ün Türkler ve Türkiye üzerine farklı ve geniş bilgiler vereceği hipotezinden yola çıkarak, Fransız Haçlı kaynağında Türk ve Türkiye algısını ortaya çıkarmayı amaç edindik. Anadolu için Türkiye adını ilk kullanan Fransız yazar olarak, Odon geniş malumat vermeliydi. Fakat eserin incelenmesiyle beklentinin çok sınırlı kalması doğal olarak çalışmanın içeriğine de etki etti. Tez çalışması içerisinde Türkler ve Türkiye ile ilgili verilerin

değerlendirilmesinin yanında, II. Haçlı Seferini gerçekleştiren Fransız ordusunun Anadolu'daki güzergâhı ve Türklerle savaşlarını, temaslarını içeren, yazarın V.-VII. Kitaplar olarak adlandırdığı bölümlerini Türkçeye tercüme ederek edisyon kritiğini yapmak bir görev ve gereklilik haline geldi. Öncelikle Fransa ve Fransızlar üzerine kısa özet halinde bilgi vermeye gayret ettik. Daha sonra çalışmamızda kullandığımız kaynak ve yazarı tanıttık. Bunu müteakiben kaynağımızın ana konusu olan Kral VII. Louis ve II. Haçlı Seferi hakkında bilgi sunuldu. Üçüncü bölümde kaynak eserde Türkler ve Türkiye üzerine gözlemler değerlendirildi. Dördüncü bölümdeyse eserin, V., VI. ve VII. kitapları olarak adlandırılan bölümlerin Türkçe çevirisi notlandırılarak hazırlandı.

Anahtar Kelimeler: II. Haçlı Seferi, Kral VII. Louis, Odon de Deuil, Türkler, Türkiye.

ABSTRACT

Master's Thesis

The Turks and Turkey in the Sources of The French Crusades Titled Geste de Louis VII

Ömer KAHRAMAN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of History

History Program

The French and the Turks have encountered at Anatolian geography for several reasons. The French who were among the first Crusaders arrived at this territory twenty-five years after the Turks settled in Anatolia following the Malazgirt yfrom Middle Asia were Muslim and typically Asian whereas the French coming from the west were originally Latins and Christians. The two people's contact initiated by the conquest of Anatolia by the Turks and followed by the Crusades which are considered to be the turning points in the world history, started in the mids of the 15th century and continued steadily towards the end of the Middle Ages. These encounters are naturally dealt by the historians of the two cultures and the works were mainly engaged in the military side of the issue. One of the French writers recording these encounters was Odon de Deuil who served French King Louis VII as his crown priest and clerk. Odon de Deuil kept a diary of the French Crusades who tried to cross Anatolia but were defeated by the Seljuk Turks at the end of 1147 and the beginning of 1148.

On the onset of this study, we set out with a hypothesis that Odon de Deuil will furnish us with different and vast information about the Turks and Turkey and aimed to find out how the Turks and Turkey were perceived by the French. Since de Deuil was the first to use the term Turkey for Anatolia, we thought that he would furnish us with valuable information. However, as we deepened our studies, we realized that our expectations will be limited. Within the framework of this work it became inevitable and a responsibility to translate and do the

editorial criticism of the chapters of the book which Odon de Deuil called Book V, VI, and VII. These books include the itinerary the French army followed, how they fought against the Turks, and their encounters with the Turks. At the beginning of the study, brief information on France and the French follows the bibliography of the work and short biography of the writer. Then, King Louis VII and the Second Crusades are explained in detail. In the third chapter observations on the Turks and Turkey inspired by the source books are evaluated. The last chapter is devoted to the translation of the so called Books V, VI, and VII.

Keywords: The Second Crusade, King Louis VII, Odon de Deuil, the Turks, Turkey.

GESTE DE LOUIS VII ADLI FRANSIZ HAÇLI KAYNAĞINDA TÜRKLER VE TÜRKİYE

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZAR VE KAYNAK ESER HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME

1.1. ODon DE DEUİL	3
1.2. GESTE DE LOUIS VII	4

İKİNCİ BÖLÜM

HAÇLI SEFERLERİ, KRAL VII. LOUIS VE İKİNCİ HAÇLI SEFERİ

2.1. FRANSA KRALLIĞI VE VII. LOUIS’NİN HÜKÜMDARLIĞI	7
2.2. İKİNCİ HAÇLI SEFERİ	13

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GESTE DE LOUIS VII’İN V., VI. VE VII. BÖLÜMLERİ

3.1. BEŞİNCİ KİTAP: FRANSIZ HAÇLI ORDUSU ANADOLU’DA	23
3.2. ALTINCI KİTAP: FRANSA KRALI VII. LOUIS HAÇLILARININ MAĞLUBİYETİ	30

3.3. YEDİNCİ KİTAP: KRAL VII. LOUIS’NİN ANTALYA’DAN ANTAKYA’YA GİDİŞİ	39
---	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ODON DE DEUIL’ÜN ESERİNDE TÜRKLER VE TÜRKİYE

4.1. GESTE DE LOUIS VII ADLI ESERDE TÜRKLER VE TÜRKİYE ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER	51
---	----

SONUÇ	61
-------	----

KAYNAKÇA	62
----------	----

KISALTMALAR

c.	cilt
çev.	Çeviren
RHC	Recueil des Histoires des Croisades
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK	Türk Tarih Kurumu
s.	Sayfa
vd	ve devamı

GİRİŞ

Haçlı Seferlerinin Türk ve Dünya tarihi bakımından önemi bilinen bir husustur. Sadece Anadolu'nun değil Ön Asya ve Akdeniz ve Avrupa coğrafyalarının da kaderini belirleyen gelişmelere yol açan Haçlı Seferleriyle, anılan bölgelerin günümüz etnik ve kültürel yapısının şekillendiği tarihi bir gerçekliktir. Haçlı Seferleri içerisinde, 1147-1148 yıllarında gerçekleşen II. Haçlı Seferi'ninse Türk tarihi bakımından farklı bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Anadolu'daki Türkler sayesinde başarısızlığa uğrayan bu Haçlı Seferi, Anadolu'nun Türkiye'ye dönüştüğünün ve bu ülkenin artık bir Türk vatani olduğunun Batı Hristiyan dünyasınca tescillenmesi gibi önemli bir sonuç doğurmuştur. Şüphesiz bu sonucun elde edilmesinde baş aktör Türkiye Selçuklu Türkleri ve o dönemde Türklerin hükümdarı olan Sultan I. Mesud (1116-1155) idi. Selçuklu Türkleri, Anadolu topraklarına giren Haçlı ordularından önce Alman İmparatoru Konrad komutasındaki Haçlıları, 26 Ekim 1147'de Dorylaion'da imha edercesine bozguna uğrattı. Daha sonra Fransa Kralı VII. Louis'nin idare ettiği Fransız Haçlılarını, Ocak 1148'de mağlup etti. Türk topraklarını geçemeyen Haçlı orduları, güçlerini ve etkinliğini yitirmiş, mağlup ve perişan vaziyette Antalya'ya ulaşabildiler ve buradan deniz yoluyla Antakya'ya gittilerse de hiçbir sonuç elde edilemedi ve II. Haçlı Seferi, Batı Hristiyan dünyası için hüsrarla sonuçlandı.

Fransa Kralı VII. Louis'nin kâtibi ve krallık rahibi olarak seferde yer alan Odon de Deuil, bu seferin Antakya'ya kadar olan gelişiminin günlüğünü, doğrudan seferin şahidi olarak yazdı. Eserinde Anadolu için Türkiye adını kullanması, artık Anadolu'nun Türklerin yurdu olduğu gerçeğinin Batılılarca resmen kabul edildiği anlamını taşıyordu. Bir Fransız ruhban ve Haçlı olarak, eserinde tamamen Haçlı bakış açısını yansıtmaya ve olabildiği kadar mağlubiyet başarısızlıkları saklamaya veya küçümsemeye çalışmakla birlikte, Odon de Deuil, tartışmasız II. Haçlı Seferinin en önemli tarihi kaynağıdır. Birinci elden görgü tanığı olarak Odon'un yazdığı eserde, Anadolu'da Fransız ordusunun yaşadıklarını, güzergâhını, Türkler ve Türkiye üzerine gözlemlerini bu tez çalışmasında ortaya koymak temel amaç edinilmiştir.

Bu maksatla çalışmanın ilk bölümünde Odon de Deuil ve eserini tanıtmaya gayret ettik. İkinci bölümde, Haçlı Seferleri, Kral VII. Louis ve döneminin özellikleriyle II. Haçlı Seferi üzerine genel değerlendirmeler yaptık. Üçüncü bölümde,

Odon de Deuil’ün anlatısının Anadolu’yu ilgilendiren, V., VI. ve VII. Kitaplar olarak adlandırılan üç bölümünün Türkçe tercümesi ve notlandıklarını yaptık. Dördüncü bölümdeyse Odon de Deuil’ün Türklere ilişkin gözlemleri ve eserde geçen önemli bazı konuları tartışmaya açmaya çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZAR VE KAYNAK ESER HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME

1.1. ODON DE DEUIL

Fransızca literatürde Eudes de Deuil, Latince Odo de Diogilo ve İngilizce Odo of Deuil adıyla tanınan yazarın ismi Odon de Deuil şekliyle daha çok anılmaktadır. Odon'un yaşam öyküsü hakkında ne yazık ki bilinenler çok sınırlıdır. Odon 1110 yılına doğru, Montmorenci vadisindeki Deuil köyünde mütevazı bir ailenin ferdi olarak dünyaya gelmiştir¹. Ruhban sınıfına katılarak Benedictin tarikatına intisap ederek Saint-Denis Manastırının keşişlerinden biri oldu. Zeki ve ihtiyatlı davranışlarıyla Manastır Başrahibi Suger'nin güvendiği keşişlerden biri oldu ve başrahibin sırdaşı sıfatını kazandı. Suger, o dönemde Fransa Krallığında çok etkin bir şahsiyetti. Fransa Kralları VI. Louis le Gros'nun ve VII. Louis'nin danışmanıydı. Kral VII. Louis'nin Paris'te bulunmadığı zamanlarda kraliyete naiplik yapıyordu.

Odon de Deuil'ün Suger'e yakınlığı onu kraliyet maiyetine katılmaya yöneltmiştir. 1147'de ilan edilen II. Haçlı Seferi sırasında Odon de Deuil, Haçlı kabul ederek, Başrahip Suger'nin teşviki ve talebiyle Fransız Haçlılarından oluşan orduya komuta eden Kral VII. Louis'nin yanında kâtiplik ve rahiplik görevini üstlendi.

Haçlı Seferi dönüşünden sonra, 1150 yılında, Compiègne'deki Saint-Corneille Manastırının başrahipliğine seçildi. Daha sonra da 13 Ocak 1151'de Suger'nin ölümü üzerine Saint-Denis Başrahibi oldu. Bu göreve seçilmesinden hemen sonra bir komployla karşılaştı. Yolsuzluk ve hatta bir cinayetle suçlandı. Savunmasını vermek üzere Roma'ya gitti. Saint Bernard'ın Papa'ya üç mektup yazarak, Odon'a destek verdiği bilinmektedir. Papa Anastasius'un huzurunda savunmasını yapan Odon de Deuil aklanarak, Saint-Denis Manastırındaki görevine geri döndü. Daha sonra arasının açık olduğu ruhbanlarıyla uzlaştı ve düşmanlarını bağışladı. Bu görevini 1162'de ölümüne kadar devam ettirdi.

¹ Michaud, Joseph Fr; Michaud, **Biographie Universelle, Ancien et Moderne**, c. 31, Paris 1821, s. 509.

1.2. GESTE DE LOUIS VII

Odon de Deuil, eserini kitap adını verdiği yedi bölüm halinde düzenlemiştir. Bu eseri Kral VII. Louis'nin Antakya'ya ulaşmasından sonra Mart 1148'de kaleme aldığı bilinmektedir. Latince olarak yazılan eser, Kral VII. Louis'nin Haçlı Seferinin Antakya'ya kadar olan bölümünün günlüğü niteliğindedir. Eserde hem üslup olarak hem de amaç olarak, bir tarih yazma hedefi bulunmamaktadır. Odon, daha eserinin başında, Efendisi Suger'e hitap ederek, amacını açıklamakta ve seferde olup bitenlerden onu haberdar etmektedir. Hatta eserin içerisinde Saint-Denis Manastırı'nın mülklerine ilişkin sorunlar gibi konulara değinmesi onun tarih kitabı yazmak gibi bir niyetinin olmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Willermus Tyrensis örneğinde olduğu gibi, Odon'un eseri tarihi bir vakayiname (kronik) olarak nitelendirilemez². Odon de Deuil, efendisi olan Suger'e sefer sırasında olup bitenleri, Kral VII. Louis'nin seferi nasıl yönettiği üzerine bir bilgilendirme raporu sunmaktadır. Muhtemelen, Suger, onun kralın yanında kâtiplik ve rahiplik yapmak üzere görev almasını sağlarken, böyle bir raporu yazmasını önceden ondan istemişti. Bununla birlikte eser *Geste de Louis VII* (VII. Louis'nin Destanı) veya *Histoire de la Croisade de Louis VII* (VII. Louis'nin Haçlı Seferinin Tarihi) adıyla meşhur olmuştur.

Odon de Deuil, eserine Suger'e bir hitapla başlamaktadır. Saygıdeğer Suger, Başrahip başlığı (*Au vénérable Suger, Son Abbé*) altında, kendisine olan saygısından ve insanların bu seferin hikâyesini unutmamaları için yazmayı gerekli gördüğünü belirtmekte ve bu açıklamayı başrahibe yapmayı bir görev telakki ettiğini belirtmektedir.

Birinci kitap adını verdiği bölümde, Odon de Deuil, II. Haçlı Seferinin Papa Eugenius tarafından ilanı, Piskopos Bernard de Clairvaux'nun propaganda faaliyetlerine ve hazırlıklara değinmektedir. Kral VII. Louis'nin Haçlı kabul etmesi, Bernard de Clairvaux'nun Almanları ikna ve teşviki ve Haçlı Seferinde hareket yeri olarak Metz şehrinin seçilmesi konu edinilmektedir.

İkinci kitapta Kralın Metz'e gelişi, sefer için takip edilecek güzergâhın belirlenmesi, Alman İmparatoru III. Konrad'ın, 11 Haziran 1147 olarak belirlenen

² Comte Cahndon de Briailles, "Eudes de Deuil – La Croisade de Louis VII roi de France", *Syria*, c. 28, Sayı 3-4, 1951, s. 326-332.

hareket tarihini beklemeden ve Fransızlarla birleşmeden sefere çıkması, arkalarından Fransızların hareketi, Worms, Wurtzbourg, Ratisbonne ve Passaw yolu izlenerek Macaristan'a ulaşılması ve Macaristan'da yaşananlar anlatılmaktadır.

Üçüncü kitapta Alman ve Fransız Haçlılarının Tuna'yı geçtikten sonra Bizans topraklarında karşılaştıkları durumlar, buralarda yaşananlar ve Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'la ilişkiler üzerinde durulmaktadır.

Dördüncü kitap ise tamamen İstanbul, Bizanslılarla ilişkiler üzerine ayrılmıştır. Bizans İmparatoru Manuel'in Kral VII. Louis'yi kabul ve misafir etmesi, Bizanslılara duyulan güvensizlik, Bizans'la yapılan anlaşma temel konular olarak dikkat çekmektedir.

Beşinci kitapta: Haçlı ordularının Anadolu'ya geçişleri, Fransız Haçlı ordusunun İznik'e ulaşması, Alman Haçlı ordusunun Dorylaion'da mağlubiyeti, Fransız ordusunun güzergâhını değiştirmesi anlatılmaktadır.

Altıncı kitapta: Batı Anadolu'da Bizans arazisi üzerinden seferin devam etmesi, Edremit, Bergama, İzmir'den sonra Efes'e gelinmesi, Alaşehir üzerinden Türk topraklarına doğru ilerlenmesi, Laodicée'den sonra Antioche'ya ulaşılması, Türklerle yapılan büyük savaş üzerinde durulmaktadır.

Yedinci Kitapta: Haçlı ordusunun içinde bulunduğu sefalet, Antalya'ya kadar yaşanan kıtlık, Türklerle yapılan çarpışmalar, Antalya'da Bizanslılarla olan temaslar, Kral VII. Louis'nin deniz yoluyla Antakya'ya gidişi önemli konular olarak dikkat çekmektedir.

Odon de Deuil'ün eseri Geste de Louis VII'in tek Latince yazma nüshası Fransa'nın Montpellier şehrindeki Bibliothèque de la Faculté de Medecine'de bulunmaktadır. Bu yazma nüsha esas alınarak, XVII. Yüzyıldan beri eserin birçok neşri yapılmıştır. Bu eser ilk defa 1660 yılında Cizvit Papaz P. Chifflet; *S. Bernardi Clarevallensis abbatis genus illustre assertum. Accedunt Odonis de Diogilo, Johannis Eremitae, Herberti Turrim Sardiniae archiepiscopi, aliorum aliquot scriptorum opuscula, duodecimi post Christum saeculi historiam spectantia: quorum seriem proxima post epistolam, nuncupatoriam pagina dabit. Cura et studio Petri Francisci Chiffletii, Divione, typis Philiberti Chavance, 1660*, adıyla Latince yayımladı.

Fransızca ilk çeviri, *Collection de mémoires relatifs à l'histoire de Fransa* serisi içerisinde *Histoire des croisades par Foulcher de Chartres. Histoire de la Croisade*

de Louis VII par Odon de Deuil adıyla F. Guizot tarafından Paris'te 1825 yılında yapıldı.

Odon de Deuil, *La croisade de Louis VII, roi de France*, éd. H. Waquet, Paris, 1949

Eserin İngilizce çevirisi Latince metinle birlikte, V. G. Berry tarafından *Odo of Deuil, De Profectione Ludovici VII in Orientem*, New York 1948'de yapıldı.

Guizot'nun yapmış olduğu Fransızca neşri, yeniden gözden geçirilip düzeltilerek, Eric Roux, tarafından *Odon de Deuil. Histoire de la Croisade de Louis VII. Traduit du Latin par François Guizot*. Nouvelle édition, Edition Paleo, Paris 2014 adıyla yeni bir neşri yaptı. Tez çalışmamızda bu yeni neşir kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

HAÇLI SEFERLERİ, KRAL VII. LOUIS VE İKİNCİ HAÇLI SEFERİ

2.1. FRANSA KRALLIĞI VE VII. LOUIS'NİN HÜKÜMDARLIĞI

Roma İmparatorluğu'nun Galya Eyaletinde, Kavimler Göçü ile yaşanmaya başlayan gelişmeler, değişim ve dönüşümler günümüz Fransa'sının ve Fransızlarının oluşumuyla sonuçlanmıştır. German Kavimlerinden Frankların, Kuzey Galya'ya yerleşmeleri ve Merovenj Krallığını kurmalarıyla Fransa Krallığının tarihini de başlatmak mümkündür. Frankların ilk hükümdarı olan I. Clovis (481-511) dağınık haldeki barbar kavimlerini ve yerleşik Galyalıları bir araya getirmiş ve *Regnum Francorum*'un asıl kurucusu olarak görülmektedir³. Bununla birlikte Frankların yerleşik bir hayata geçmesi ve tüm Fransa'nın tek bir egemenlik altında toplanması beş yüz yıl kadar sürmüştür. Ayrıca 496 yılında I. Clovis'in vaftiz olup, Hristiyanlığı kabul etmesi Avrupa tarihinin önemli dönüm noktalarından birisi olmuştur. I. Clovis Avrupa'nın ilk Katolik kralı olarak tarihe geçti. 752'de krallıkta yaşanan taht değişikliğiyle Fransa tarihine yön veren yine Frank kökenli bir diğer hanedan, Karolenjler dönemi (VII.-IX. yüzyıllar) başladı⁴.

Karolenj Hanedanı döneminde Fransız Krallığı altın çağını Büyük Şarlman (768-814) yönetiminde yaşadı. Gerçekleştirdiği fetihlerle krallığının sınırlarını devasa boyutlara ulaştıran Şarlman, Roma İmparatorluğunun gerçek varisi olma iddiasındaydı. Roma kilisesine bağlı olarak Batı Hristiyan dünyasının yegâne hükümdarı konumundaydı. Bütün bu askeri ve siyasal üstünlüğünü Papa da tasdik etmişti. 25 Aralık 800 tarihinde Vatikan'daki San Pietro Bazilikası'nda Papa'nın elinden imparatorluk tacını giydi. Artık krallığı imparatorluk düzeyine getirmiş bulunuyordu⁵. Karolenj hanedanının Fransa'ya en büyük katkısı şüphesiz egemenlikleri sırasında siyasi ve mali olarak destekledikleri Rönesans hareketleri olmuştur. Şarlman'ın oğlu Dindar Louis döneminde, imparatorluk niteliği bir ölçüde korunmuş olsa da Louis'nin ölümünden sonra oğulları arasındaki çatışmalar ve

³Gaston Duchet-Suchaux et Patrick Périn, *Clovis et les Mérovingiens*, Paris 2002, s. 35 v.d.

⁴Jean Carpentier ve François Lebrun, *Histoire de France*, Contemporary French Fiction, s. 97-108.

⁵Umberto. Eco, *Ortaçağ. Barbarlar. Hristiyanlar. Müslümanlar*, çev. L. Tonguç Basmacı, İstanbul, 2014, s. 173-177

nihayetinde 843'te yapılan Verdun Anlaşmasıyla imparatorluk Doğu, Batı ve Orta Frank Krallıkları olmak üzere üçe parçaya bölündü. Batı Frank Krallığı yaklaşık olarak günümüz Fransa'sına denk gelmektedir.

Batı Frank Krallığı, 987 yılında, Fransa Dükü ve Paris Kontu Hughues Capet'nin kral olarak taç giymesiyle, Capetiens (Kapesyenler) hanedanı tarafından yönetilmeye başlandı. Bu dönemin en önemli özelliği şüphesiz yaygınlaşan ve kökleşmiş durumda olan feodalite dolayısıyla kraliyet egemenliğinin daha X. yüzyılda adeta sembolik hale gelmesidir⁶. Capetiens hanedanının kurucusu Hugues Capet (987-996) döneminde doğrudan krala ait topraklar Ile de France (Paris ve çevresi), Orleans çevresi ile Aisne ve Oise vadilerinden ibaretti. Bunlara kilise malikâneleri olan Reims ve Sens da eklenmekteydi. Ülkenin geri kalanı on beş kadar feodal prensliğe bölünmüştü ve bu prenslikler de kendi içlerinde miras yoluyla çok sayıda vasal senyörlüklere ayrılmış bulunuyordu. Kuzeyde bulunan Flandres Kontluğu Escaut'dan Belçika'nın içlerine kadar uzanmaktaydı. Batıdaki Normandiya Düklüğü en büyük güçlerden biriydi. Anjou, Blois ve Champagne Kontlukları, kraliyet topraklarını bir hayli sınırlamışlardı. Brötanya Düklüğü apayrı bir ülke görünümündeydi. Burgonya Krallığı imparatorluk olma hayaline kapılmıştı. Akitanya, Gascogne Düklükleri, Toulouse ve Barselona Kontlukları kralın egemenlik tesis etmesi için çok uzaklardaydılar. Tours çevresine el koymuş bulunan Adalbert de Périgord'a, Kral Hugues Capet, "seni kim kont yaptı" diye sorduğunda, aldığı cevap "seni kim kral yaptı" olmuştu⁷. Fransa'da merkezi otorite paramparça bir haldeydi ve kralın emir ve kanunları sadece kendisine doğrudan ait olan topraklarda geçiyordu. Feodal sistemin gereği olarak birbirlerine süzeren-vasal bağlarıyla bağlı olan erk sahipleri, kanunlar koyabiliyor, vergi topluyor ve askeri güç bulunduruyordu. Her bir erk sahibi kendisine bağlı şövalyelerden oluşan ve sayıları güçlerine göre değişen askeri gücü bulundurmaya özen gösteriyordu. Kral, dük, kont veya senyör kendi erk alanında bir ölçüde bağımsız hükümdar konumundaydı. Erk alanlarını genişletmek veya en güçlü, tek erk sahibi olabilmek için aralarında siyasi-askeri mücadeleler eksik olmuyordu⁸. Hugues Capet'nin halefleri Sofu II Robert (996-1031), I. Henri (1031-1060) ve I. Philippe (1060-1108) dönemlerinde merkezi otoriteyi güçlendirip, kraliyet erkini ülke

⁶ İzzet Çıvgın, **Ortaçağ Tarihi**, Maya Akademi, Ankara, 2008, s. 163-168.

⁷ J. Sévillia, **Histoire Passionné de la France**, Perrin, 2013, s.62-63

⁸ Çıvgın, s. 162-163.

genelindeki feodal güçler üzerinde sıkıca etkin hale getirebilmek mümkün olamadı. Hatta 1054'deki Mortemer Savaşında ve 1058'deki Varaville muharebesinde Kral I. Henri, Normandiya Dükü Fatih Guillaume karşısında ağır yenilgiler aldı⁹. Fransa topraklarına hâkim olan feodal güçler sosyal, hukuk ve siyaset yoluyla da egemenlik sağlama veya bir birlerine üstünlüklerini kabul etmenin mücadelesini de veriyorlardı. Nitekim 1019'da Kont II. Eudes de Blois miras yoluyla Champagne bölgesini sahiplendi. 1060-1066 yılları arasında V. Baudouin de Flandres Fransa Krallığı üzerinde naip olarak hükmetti¹⁰.

Fransa üzerinde XI. Yüzyılda bir diğer güç odağı da kilise ve ruhban sınıfı idi. Papalığa bağlı piskoposluk bölgelerine ayrılmış olan Fransa'nın genelinde piskoposlar ve manastırlar da birer feodal senyör olarak muazzam genişlikte topraklara ve vasallara sahiptiler. Özellikle bazı manastırların başında bulunan başpiskoposlar köylüler ve serflerden oluşan kitlelere hükmettikleri gibi, manastırların güvenlikleri gerekçesiyle kendilerine bağlı şövalyelerin oluşturduğu askeri birliklere de barındırıyorlardı. Bu dönemde Fransa halkının ezici çoğunluğu kırsalda yaşıyordu. Feodal piramidin en altını oluşturan köylü nüfusun önemli bir bölümü hukuken teoride hür sayılıyordu. Köylüler özel mülklerini ekip-biçme ve elde ettikleri kazançla geçinme konusunda hürdüler. Fakat zincirleme olarak yöredeki derebeyi/senyöre, duk ya da konta ve krala vasallık yükümlülük ve görevlerini de yerine getirmek zorundaydılar. Bu yükümlülükler en başta feodal vergileri ödemek ve angarya olarak adlandırılan görevleri yapmak, ödemeleri gerçekleştirmektir. Bunun yanında süzeren (senyör, kont/duk, kral) emrettiğinde savunma için veya herhangi bir nedenle savaş için askerlik görevi de icra etmeleri gerekiyordu¹¹. Teoride hür kategorisinde olup, esasında köle statüsünde bulunan topraksız köylüler diğer bir adlandırmayla serfler vasallık görev ve yükümlülüklerini yerine getirmekte çok daha kötü şartlarda bulunuyorlardı. Küçük özel arazi maliki hür köylü olsun topraksız serfler olsun vasallar süzerenlerinin yargılamalarına tabii idiler¹². Laik süzerenler daha ziyade siyasi, adli-sosyal v.b. konularda kanun niteliğinde kurallar koyup, bu kurallar gereğince vasallarını yargılarken, ruhban süzerenler ise özellikle dini ve adli konularda

⁹Carpentier ve Lebrun, s. 115

¹⁰Georges-Henri Dumont, **Histoire de la Belgique**, Bruxelles 1977, s. 106.

¹¹Agibalova Ye. ve Donskoy, **Ortaçağ Tarihi**, çev. Çağdaş Sümer, İstanbul 2017, s. 30-31.

¹² Agibalova ve Donskoy, s. 35.

mahkeme kuruyorlardı. Ülkenin dört bir yanını kilise ve manastırlar kaplamıştı. Koyu bir Hristiyan taassubunun halka egemen olduğu bu dönemde ruhban sınıfı sahip olduğu endüljans ve aforoz yetkileriyle bilhassa köylü vasallar üzerinde son derece sert bir otorite icra ediyordu¹³. Ruhban sınıfının acımasız kıyımı olarak görülen 1022’de Orléans’da heretiklerin/sapkınların yakılması bu otoritenin en önemli göstergelerinden biriydi¹⁴. Fransa Krallığında genel şartlar bu haldeyken Birinci Haçlı Seferi ilan edilmiş hem feodal asiller hem de geniş yoksul halk kitlelerinin yoğun katılımıyla bu Haçlı Seferi başarıyla sonuçlandırılmıştı.

XII. yüzyılın ortasında, İkinci Haçlı Seferinin ilan edilmesi sırasında özellikle Fransa’da siyasi ve sosyal bakımdan önemli değişimler yaşanıyordu. Merkezi kraliyet otoritesinin güçlendirilmesine yönelik atılan adımlar, feodalite kaynaklı ülkenin parçalanmışlığının siyasi birliğe dönüştürülmesi için yapılan askeri-siyasi ve hatta sosyal mücadeleler kendini gösteriyordu. Papalık kaynaklı dini-siyasi nüfuza karşı çıkışın işaretleri de yine görülmeye başlanıyordu. Bu gelişmelerin yaşanmasında Genç Kral olarak bilinen Kral VII. Louis’nin katkıları şüphesiz çok önemlidir.

Capetiens Hanedanının sekizinci hükümdarı olarak tahta çıkan VII. Louis (1137-1180) tahta çıktığında on yedi yaşındaydı. Babası Şişman Louis, büyük oğlu Philippe’i veliaht olarak yetiştirirken, Louis’nin ruhban sınıfına katılmasını arzu etmişti. Bundan dolayı Louis, iyi bir dini eğitim almış ve küçüklüğünden itibaren dindar olarak yetiştirilmişti. Philippe’in bir kaza sonucu ölmesi, Louis’ye Fransa kraliyet tacına ulaşmanın yolunu açtı ve babasının ölümü üzerine 25 Aralık 1137’de Fransa Kralı ilan edildi¹⁵.

Tahta çıkışından önce babası Şişman Louis, Fransa’da kraliyet otoritesini feodal güçler aleyhine genişletmek için önemli bir adım atmış ve genç oğlu Louis’i Akitanya Dükü’nün kızı Aliénor ile evlendirmişti. Kızın çeyizi olarak Fransa krallığına bağlanan Guyenne, Gascogne, Poitou, Limousin, Angoumois, Saintonge ve Perigord bölgeleriyle Kraliyet toprakları üç katı büyümüş oluyordu. Gerçi evlilik sırasında Akitanya Düklüğünün topraklarının doğrudan ilhak edilmeyeceği garantisi verilmişti fakat hukuki olarak artık Capetiens Hanedanının bu bölgeler üzerinde,

¹³ Çıvgın, s. 168.

¹⁴Mehmet Esgin, “Engizisyonun Günümüze Hatırlattıkları”, **Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 1, sayı 1 (2012), s. 91-99.

¹⁵ M. Pacaut, **Louis VII et son royaume**, Paris 1964.

ilerleyen dönemlerde ilhakı getirecek olan hak kazanılmıştı¹⁶. Kral VII. Louis'nin sofuca dindarlığı, saf ve sakarlığı, kararlarında gevşeklik göstermesi karşısında, ihtiraslı ve girişken bir karaktere sahip olan Kraliçe Aliénor kendini kabul ettirdi ve ön plana çıktı. Bununla birlikte evliliğin ilk on yılı açık bir çatışma yaşanmadan devam etti. Bu dönemde, VII. Louis, babasının başdanışmanı ve kraliyetin etkili şahsiyeti Saint-Denis Manastırı Başrahibi Suger'yi yanından ayırmadı¹⁷. Suger sayesinde ve babasının siyasetini takip ederek, kırsalda köylü halk lehine düzenlemeler yaptı. Yeni arazilerin tarıma açılmasını ve serflerin hür köylü sayılmasını teşvik etti. Krallık iktidarına yakın olan piskoposların seçilmesini destekledi. Kral ve kraliçe, şehirler üzerinde de sıkı bir otorite kurmaya gayret ettiler. Bazı kentlerin feodal asillerden çocuklarını kendilerine rehin olarak verilmesini talep ettiler. Bir kısım feodal senyörlerle açık çatışmaya girildi. Biati reddeden Senyör Guillaume de Lezay'a boyun eğdirildi. 1141'de Champagne Kontu VI. Thibaut de Blois ile başlayan mücadele sonucunda 1142'de kontluğun topraklarının büyük bir kısmı alındı. Bu mücadeleler sırasında, Ocak 1143'de Vitry-en-Perthois'da kiliseye sığınmış olan insanların yakılarak katledilmesi büyük tepki çekti¹⁸. Piskopos atamaları ve seçimleri dolayısıyla da Papa II. Innocentius ile anlaşmazlık yaşanıyordu. 1144'te bir uzlaşmayla bütün bu anlaşmazlıklar çözüme kavuşturuldu.

Bu arada 1144'de Türklerin, Urfa'yı zapt ederek, Urfa Haçlı Kontluğunu ortadan kaldırması, Batı Hristiyan dünyasında büyük bir korku ve heyecan uyandırdı. Roma'da işbaşına gelen yeni Papa III. Eugenius (1145-1153) Haçlı Seferi ilan etti. Fransa'da dönemin en nüfuzlu ruhbanlarından Bernard de Clairvaux da ateşli bir Haçlı Seferi taraftarıydı. Dine olan aşırı bağlılığı ve Bernard, Suger gibi ruhbanların nüfuzu, 1143'te kilisede insanların yakılarak katledilmesinden duyduğu vicdan azabının etkisiyle Haçlı Seferine katılacağını ilan etti. Papalık, Haçlı Seferinin masraflarının karşılanması için vergiden muaf olan kilise mülklerinden öşür alınmasına da izin vermişti. 1146 Paskalyasına doğru Vézelay'da yapılan toplantı ve ayinle kral haçı resmen kabul etti. Bir sonraki başlık altında daha ayrıntılı açıklanacak olan bu haçlı seferine Kraliçe Aliénor da katıldı.

¹⁶ M. Aurell, "Aliénor d'Aquitaine en son temps", Aliénore d'Aquitaine, **Hors série de la revue 303, arts, rechrs et création n. 81**, Nantes 2004, s. 6-17.

¹⁷ M. Auguste, "Suger, auteur d'une partie de la chronique de Historia Ludovici VII", **Bibliothèque de l'école des chartes**, c. 48, 1887, s. 286-288.

¹⁸ M. Pacaut, **Louis VII et son royaume**, s. 43-47.

Kral VII. Louis ve Kraliçe Aliénor, 11 Haziran 1147'de 300 şövalye ve kalabalık bir ordu ile hac yapmak isteyen yine kalabalık bir halk kitlesiyle Metz'den harekete geçti. Tuna'yı geçtikten sonra, 4 Ekim 1147'de İstanbul'a ulaştı. Anadolu'ya önce geçen Almanlar, Dorylaion'da Türkler tarafından ağır bir yenilgiye uğratıldılar. Batı Anadolu'da Bizans toprakları üzerinde ilerleyişini sürdüren Kral VII. Louis ise, Laodicée'nin ilerisinde Antioche'dan sonra girdiği Türk topraklarında feci bir mağlubiyet yaşadı. Antalya üzerinden deniz yoluyla, Kraliçe Aliénor'un amcası Raymond de Poitiers'nin elinde bulunan Antakya'ya ulaştı. Burada sevgi ve coşkuyla karşılandı ve Türklere karşı fazla etkili olmayan bazı askeri harekâtlarda bulundu. Bu sırada Kraliçe Aliénor'la şiddetli bir şekilde anlaşmazlık yaşamaya başladı. Kral, hac için Kudüs'e gitmek istiyor Kraliçe ise burada kalıp, Müslümanlara karşı askeri başarılar kazanılmasını savunuyordu. Dönemin tarihçileri Kraliçe Aliénor'u Antakya'da eşini aldatmakla hatta amcası Raymond ile zina yaptığını dahi iddia etmektedirler. Sonunda kral ve kraliçe Kudüs'e gittiler ve hac yaptılar. VII. Louis, Şam'ı kuşatmayı denediyse de ordusu geri püskürtüldü. Bir yıl daha Kudüs'te kalan, Kral ve Kraliçe arasındaki geçimsizlik şiddetlendi. Nihayetinde ikisi ayrı ayrı Fransa'ya dönüş yoluna düştü. 1152 yılında, Kral VII. Louis, geçmişte Aliénor ile bilinmeyen kan akrabalığının yeni öğrenildiği bahanesiyle, evliliğini iptal ettirdi.

Fakat Aliénor'da ayrılmasının Fransa Krallığı siyasi ve askeri sonuçları çok ağır oldu. Akitanyalı Aliénor, Düklüğüne geri döndükten hemen sonra, Anjou Kontu ve Normandiya Dükü olan Henri Plantagenêt ile evlendi. Bu evlilikten dört erkek çocuk dünyaya gelecektir. Kısa süre içerisinde Kral VII. Louis, Henri Plantagenêt'nin şahsında kuvvetli bir düşman hanedan buldu. 1154'de miras yoluyla İngiliz tacına sahip olarak II. Henri Plantagenêt İngiltere Kralı unvanını elde etti. Kardeşi Geoffroi'nın evlilik yoluyla hak sahibi olduğu Bretagne Düklüğü ile Plantagenêt Hanedanı, İskoçya'dan Pyrene'lere kadar uzanan geniş bir imparatorluk sahibi görüntüsü kazandı. Fransa'nın neredeyse dörtte üçü artık Kral VII. Louis'nin otoritesi dışında kalmış oluyordu. Ülke topraklarının iki hükümdar arasında dengesizce dağılımı, Capetiens Hanedanı ile Plantagenêt Hanedanı arasında, ara sıra yapılan barış anlaşmaları, ateşkeslerin ihlalleri gibi duraksamalara rağmen uzun sürecek olan bir seri savaş ve çatışmaları başlattı. Bununla birlikte Fransız feodal asiller, İngiltere Kralı'nı yabancı, saldırgan ve gaspçı olarak gördüklerinden, Fransa Kralı VII. Louis'ye bağlı

kaldılar. II. Henri'ye karşı hukuk ve meşruiyet yoluyla da mücadele eden VII. Louis, hukuki ve moral üstünlüğünü bu mücadelede korumayı başardı. Diğer taraftan Papalık ve ruhban sınıfı ile münasebetlerini daima sıkı tutan VII. Louis, İmparator Freidriche Barbarossa tarafından tehdit edilen Papa III. Alexandre'a destek oldu (1162) ve II. Henri'nin kovduğu Canterbury Piskoposu Thomas Becket'e de sığınma hakkı tanıdı (1164). II. Henri Plantagênet'ye karşı diplomatik ve siyasi yolları da kullanan Kral VII. Louis, Thomas Becket ile onu barıştırmaya çabaladıysa da 1169'da İngiltere'deki katedralinde Becket öldürüldü. Bu arada II. Henri, Kraliçe Aliénor'u boşamış ve Aliénor oğullarını, babaları II. Henri'ye karşı ayaklandırmıştı. Kral VII. Louis, Aliénor'la görüşüp, II. Henri'ye karşı ittifak yaptı ve asi oğulları babalarına karşı destekledi. Plantagênet Hanedanının iç kavgalarında önce taraf olan VII. Louis daha sonra arabuluculuk yaparak 1174'de barış yapılmasını sağladı. II. Henri'nin oğlu Richard ile VII. Louis'in, diğer kraliçeden doğan kızı Adélaide evlendirilerek, Fransa ile İngiltere Krallıkları arasındaki düşmanlığa bir süreliğine ara verildi. Üçüncü eşi Adèle de Champagne'dan doğan oğlu Philippe'i veliaht ilan eden VII. Louis, 1180'de geçirdiği felç sonunda hayata gözlerini yumdu.

2.2. İKİNCİ HAÇLI SEFERİ

Birinci Haçlı Seferiyle, İslam ülkelerinin ortasında ilk kurulan Haçlı devleti Urfa Haçlı Kontluğu olmuştu. Türklerin yönetiminde Müslümanlar tarafından ortdan kaldırılan da yine Urfa Haçlı Kontluğu oldu. İmadeddin Zengi, 24 Aralık 1144 tarihinde Urfa'yı yeniden fethederek, İslam dünyasının kalbine saplanmış Haçlı hançerini söküp atmış oluyordu. Türklerin bu başarısı Doğu'daki Haçlılar arasında büyük bir korku ve endişe yarattı. Özellikle Antakya Prinkepsliği sıranın kendisinde olduğunu düşünüyordu. Yapılacak tek şey, 1101'de Haçlı ordularının Anadolu'daki hezimetlerinden beri duraksamış olan Batı Hristiyan dünyasını bir kez daha harekete geçirip, yeni bir Haçlı Seferinin yapılmasını sağlamaktı.

Kudüs Haçlı Kraliçesi Melisende (1131-1152) ve Antakya Prinkepsi Raymond de Poitiers (1136-1149) başta Papalık olmak üzere Batı Hristiyan yönetimlerine elçiler gönderip, acil yardım çağrılarında bulundular¹⁹. Bunun üzerine Papa III.

¹⁹ Ebru Altan, İkinci Haçlı Seferi, s. 10-11.

Eugenius (1145-1153) derhal yeni bir Haçlı Seferi yapılması için harekete geçti. 1 Aralık 1145'te yayımladığı bir fermanla Haçlı Seferi çağrısı yaptı. Papanın çağrısına olumlu cevap veren ilk hükümdar Fransa Kralı VII. Louis (1137-1180) oldu²⁰. Haçlı Seferi planının uygulamaya konulması, o dönemde Avrupa'da çok saygı duyulan ve nüfuzu olan Başrahip Bernard de Clairvaux'un çabaları sayesinde gerçekleşti. O sıralarda yaşadığı Alman Kralı III. Konrad'ın (1138-1152) iç sorunlar ve İtalya'da yaşanan gelişmeler dolayısıyla Haçlı Seferine katılma niyetinde değildi. Bernard, III. Konrad'ı ziyaret ederek, onu Almanları da etkilemeyi başardı²¹. Böylece İkinci Haçlı Seferi bundan önceki Haçlı seferlerinden farklı olarak Avrupa'nın en güçlü iki büyük hükümdarın kumandasında gerçekleştirilecekti.

1147 yılının Mayıs ayında, kalabalık ve güçlü ordusuyla ilk harekete geçen Alman Kralı Konrad oldu. Macaristan üzerinden Tuna'yı geçen Konrad, Niş-Sofya-Filibe-Edirne üzerinden ilerleyerek 10 Eylül 1147 günü Bizans başkenti İstanbul'a ulaştı²². İki Haçlı ordusunun İstanbul önünde buluşmasının Bizans için büyük bir tehlike oluşturacağını düşünen İmparator Manuel Komnenos, Almanları bir an önce şehir önünden uzaklaştırmaya çalıştı. Zira Haçlılar yol boyunca Bizanslılara karşı taşkınlıklar yapmışlar ve Bizanslılar, Almanların İstanbul'a karşı saldırgan davranmalarından endişe ediyorlardı. Sonunda Konrad ve ordusu Bizans gemileriyle Anadolu yakasına geçip Kadıköy'de ordugâh kurdular²³. Alman Kralı, Anadolu'daki yürüyüşü sırasında yardımcı olması için İmparator Manuel Komnenos'tan bir rehber talebinde bulundu. Bunun üzerine, Manuel muhafız alayı kumandanı olan Stephanos'u kılavuzluk yapması için Konrad'a gönderdi. Ayrıca İmparator Manuel, Konrad'a Bizans topraklarından ayrılmaması uyarısında bulundu ve Türklere karşı birlikte savaşa girmek teklifinde bulundu. Ordusunun gücüne fazlasıyla güvenen Alman Kralı, bu teklifi reddettiği gibi en hızlı bir şekilde Suriye'ye ulaşmak için kısa yolu tercih etti ve Philomelion'a (Akşehir) üzerinde Konya'ya karşı yürüyüş kararı verdi.

²⁰ 25 Yaşındaki genç Kral, 1145 Noeli'nde Bourges'da Doğu'ya gitme niyetini açıklamış fakat asiller tarafından bu talep soğuk karşılanmıştı. Kralın baş danışmanı Başrahip Suger de bu fikre karşı çıkanlardandı. 31 Mart 1146'da Vezelay'de yapılan toplantı da ise özellikle Bernard de Clairvaux'nun etkili konuşmasıyla orada bulunan bütün asiller Haçı kabul etmeye karar verdiler; Odon de Deuil, **Histoire de la Croisade du Roi Louis VII**, s. 13-21; E. Altan, **İkinci Haçlı Seferi**, s. 14-17.

²¹ E. Altan, **İkinci Haçlı Seferi**, s. 19-21.

²² E. Altan, s. 29-35.

²³ S. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, c. II, s. 221

İzmit Körfezi kıyısını takip ederek, İznik'e (Nikea) ulaşan Konrad, burada ordusunu ikiye ayırdı ve ordunun savaşı olmayan unsurunu birçok asille beraber Otto von Freising'in idaresinde Denizli (Laodikeia) üzerinden Antalya'ya gönderdi. Otto'nun idaresindeki çoğunluğu savaşı olmayan bu Haçlı grubu, Bizans arazisini terk etmeyerek, Türklerin taarruzundan korunarak, Antalya üzerinden deniz yoluyla kutsal topraklara gidecekti. Fakat Odon de Deuil'in verdiği bilgilerden anlaşıldığı üzere bu Alman Haçlıları Denizli yakınlarında Türkler tarafından imha edilmiştir²⁴.

Kral Konrad Haçlı ordusunun savaşı gücüyle gerekli erzak ve ikmalı yaptıktan sonra, Bizans Kumandanı Stephanos'un rehberliğinde İznik'ten Dorylaion (Eskişehir) istikametinde ilerleyişine başladı. Bir süre sonra Bizans topraklarından çıkınca yiyecek bulma ve su temini konusunda büyük sıkıntılar yaşamaya başladılar. Bu sorunlardan dolayı Bizanslı rehberleri suçlayan Haçlılar, onların ihanet içerisinde olduklarını iddia etmeye başladılar. Büyük ihtimalle durumlarını tehlikede gören Bizanslı rehberler birliklerini alarak Haçlı ordusundan ayrıldılar²⁵. Bu arada büyük bir Türk ordusunun toplanmış olduğunu haber alan Bizanslılar, Konrad'ı geri dönmesi için ikna etmeye çalışmış, fakat ordusunun büyüklüğüne güvenen ve Türklerden korkarak geri çekilmeyi kendine yediremeyen Konrad bu teklifi kabul etmemiştir.

Türkiye Selçuklu sultanı I. Mesud (1116-1155), Haçlı ordularından haberdar olur olmaz, çevredeki Müslüman devletleri ve emîrleri bilgilendirmiş ve yaklaşan tehlikeye karşı onlardan yardım talebinde bulunmuştu. Geçitleri, kaleleri tahkim ettiren Sultan, topladığı büyük kuvvetlerle, Haçlı tehlikesini yok etmek için uygun zaman ve yeri kollamaya başlamıştı²⁶. Almanlar, Türk topraklarında açlık ve susuzlukla karşılaştıkları gibi, yöreyi iyi bilen Türkler, uygun yerlerde baskınlarla, uzaktan okçu saldırılarıyla büyük zayıat verdimeye başladılar. Bu yıpratıcı saldırılar karşısında Alman Haçlı ordusu özellikle artçı kuvvetlerinin ağır darbeler aldığını gördü²⁷.

²⁴Odon de Deuil, *Histoire de la croisade du roi Louis VII*, s. 97-99.

²⁵Odon de Deuil, s. 77; Willermus Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında. Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, çev. E. Ayan, İstanbul 2019, s. 44-45; E. Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, s. 44.

²⁶ Willermus Tyrensis, s. 43; M. Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, TTK, Ankara 2003, s. 81.

²⁷ E. Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, s. 63.

Alman Haçlı ordusu bir taraftan açlık, kıtlık, yorgunluk diğer taraftan Türklerin baskınları ve yıpratma saldırıları altında, büyük kayıplar vererek, 26 Ekim 1147 tarihinde, Eskişehir (Dorylaion) yakınındaki Sarısu (Bathys) Irmağı'na ulaştı. Aç ve bitkin haldeki ordu, ırmak kenarında kamp kurmaya karar verdi. Herkes rehavet içinde dinlenmek üzereyken birdenbire Türk ordusunun toplu hücumuna uğradılar²⁸. Türklerin bu ani taarruzu, zaten aç, susuz ve yorgun olan Almanlar arasında tam bir kargaşa yarattı. Hafif teçhizatlı ve süratli atlara sahip olan Türk süvarileri, saldırılarını büyük bir çeviklikle defalarca tekrarladılar. Almanlar güç ve silâh yönünden Türklerden çok daha üstün oldukları halde ağır zırhları ve kalkanlarıyla Türklerle karşı savaşıyor, ayrıca kendileri gibi atları da açlık, susuzluk ve yorgunluktan bitkin olduğu için süratli hareket edemiyorlardı. Birinci Haçlı Seferi sırasında büyük bir yenilgiye uğrayan ve 1101 yılı Haçlı Seferleri ordularına karşı gerilla taktiğini kullanan Sultan I. Kılıçarslan'ın oğlu Mesud da şimdi aynı yöntemi kullanmıştı. Böylece Türkler Haçlı ordusuyla bir meydan savaşına girmek yerine, arka arkaya düzenledikleri şiddetli saldırılarla kalabalık Alman ordusunu kademeli olarak imha etmeye çalışmış, Haçlılar ise Türklerin bu saldırılarına karşılık verme fırsatı bulamamışlardı. Kinnamos, Konrad'ın bu savaşta, imparator tarafından kendisine hediye edilen son derece süratli atını kaybettiğini ve bu yüzden de Türkler tarafından esir alınmasına ramak kaldığını yazmaktadır²⁹. Alman Haçlı ordusunun umutlarına son veren ve daha çok bir katliamı andıran bu savaştan sonra Willermus'a göre, sayısız büyüklükteki Alman Haçlı ordusunun ancak onda biri sağ kalmıştı³⁰. Bunların bazısı açlık yüzünden, bazısı da ok yağmuru altında can vermişti. Türkler, bu savaştan sonra zengin bir ganimet, sayısız silâh ve at da elde etmişlerdi. Ağırıklarını ve ordusunun büyük bir kısmını kaybeden Kral Konrad ise bir kaç asili ve sağ kalan askerleriyle beraber kaçarak İznik istikametinde geri dönmeye başladı. Konrad ve sağ kalan adamları sonunda 2-3 Kasım'da İznik'e ulaşmayı başardı. Pek çok kişi Haçlı

²⁸ Ioannes Kinnamos, *Historia*, Türk.e çev. Işın Demirkent, **Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)**, Ankara 2001, s. 64, 66; Willermus Tyrensis, s. 44-46; S. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, II, s. 222; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997, s. 106; E. Altan, **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, s. 64-66; M. Kesik, **Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)**, s. 83-85.

²⁹ Ioannes Kinnamos, *Historia*, Türk.e çev. Işın Demirkent, **Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)**, Ankara 2001, s. 64.

³⁰ Willermus Tyrensis, s. 46-47.

yeminlerini yerine getirmekten vazgeçerek ülkelerine geri dönmek arzusuyla buradan İstanbul'a geri gitti.

Bu arada Macaristan üzerinden ilerleyerek Almanlardan bir ay sonra 4 Ekim 1147'de İstanbul önüne gelen Fransa Kralı VII. Louis ve ordusu İzmit Körfezi'ni dolaşarak Kasım ayı başında İznik'e ulaşmış ve İznik Gölü yakınında ordugâhını kurmuştu. Burada Louis'e, Alman kralının Türklerle yaptığı savaşta ordusunun büyük kısmını kaybettiği bildirildi. Bir süre sonra, Konrad'ın, olanları bildirmek ve yardım istemek üzere göndermiş olduğu yeğeni Friedrich von Schwaben ve birkaç asil, Kral Louis'in ordugâhına gelerek Alman kralının başına gelen felâket hakkında kesin ve ayrıntılı bilgi verdiler³¹.

Derhal yakınlarda bulunan Konrad'ın yanına gelen ve Alman kralı ile adamlarını perişan bir vaziyette bulan Louis onlara para ve malzeme yardımında bulundu. İki kral yaptıkları görüşme sonunda, seferin bundan sonraki kısmı için ordularını birleştirmeye karar verdiler. Odon'a göre, Konrad yola çıkmadan önce İznik'te erzak temin ederken Louis, Ulubat kalesinde onu bekleyecek ve burası orduların birleşme yeri olacaktı³².

Böylece Louis ordusuyla beraber Ulubat'a gelerek burada, anlaşmaya göre Almanları beklemeye başlamıştı. Arkadan gelen Almanlar bütün erzak maddelerinin Fransızlar tarafından tüketilmiş olması dolayısıyla yiyecek bulabilmek için etrafa baskınlar düzenleyince Bizanslıların saldırısına uğradılar. Az sayıdaki Bizanslıya karşı koyamayacak kadar perişan durumda olan Almanlar sonunda Konrad'ın acil ricası üzerine Louis'in yardıma gönderdiği bir Fransız birliği tarafından Ulubat'a götürüldüler. Burada iki kral tekrar bir araya geldi³³.

Böylece iki ordu birlikte yürüyüşe başladı ve 11 Kasım'dan sonra Balıkesir yakınındaki Esseron'a ulaştılar³⁴. Kral Louis, Esseron'dan sekiz gün sonra Alaşehir'e ulaşan yoldan gitmeyi öngörmüştü. Bu yol, sahil yolundan daha kısa ve rahat olmakla beraber Türk topraklarına yakın olmasından dolayı tehlike içeriyordu. Bundan dolayı Fransız Kralı, Konrad'ın uyarılarını dikkate alarak sahil yolundan güneye ilerleme karar verdi. Böylece ordular Edremit'e doğru ilerlemeye başladılar. Doğrudan yolu

³¹ Odon de Deuil, s. **Histoire de la croisade du roi Louis VII**, s. 75-76; Willermus Tyrensis, s. 47-48; E. Altan, **İkinci Haç Seferi (1147-1148)**, s. 75.

³² Odon de Deuil, s. **Histoire de la croisade du roi Louis VII**, s. 82.

³³ Odon de Deuil, s. 82-83; E. Altan, **İkinci Haç Seferi (1147-1148)**, s. 76-77.

³⁴ Odon de Deuil, s. 87-88.

takip edenler yarım günde Edremit limanına ulaşırken, bazı vadilerde yoldan sapan Fransa kralı ve yanındakiler yollarını şaşırarak kayboldular ve ancak üçüncü gün Edremit'e varabildiler³⁵.

Buradan itibaren yol oldukça dolambaçlı ve sarp idi. Yörenin yerli Bizanslı halkı, Haçlıların yağma ve saldırganlıklarından korktukları için, şehirli yerleşim kapılarını kapatarak, köylüler ise bütün taşınabilir eşya ve erzaklarıyla dağlara kaçarak, Haçlılarla temas etmemeye çalışıyorlardı. Haçlılar ancak kıyı boyunca kendileriyle paralel şekilde denizden ilerleyen Bizans gemilerinden yiyecek alıyorlardı. Bu durum yiyecek, erzak ve ikmal konusunda Haçlıların büyük sorunlar yaşamalarına sebep oluyordu. Ayrıca Fransızların arkasında ilerleyen Almanlar kıtlık, yorgunluk ve mağlubiyetin ağır izleri dolayısıyla ordunun ilerleyişini yavaşlatıyordu. Bu şekilde özellikle yiyecek kıtlığı ve yorgunluk sorunlarıyla boğuşarak, Haçlı orduları, Bergama ve İzmir'i geçtikten sonra Efes'e ulaştılar³⁶.

Anadolu'da uğramış olduğu felâketten sonra hem ruhen hem de bedenlen yıpranmış olan Alman Kralı Konrad, İmparator Manuel'in daveti üzerine Efes'ten İstanbul'a geri döndü. Konrad, ilkbahara kadar İstanbul'da kaldıktan sonra Mart 1148'de asilleriyle beraber bir Bizans filosuyla Filistin'e doğru denize açıldı.

Efes'teyken Bizans İmparatoru Manuel'in mektuplarını getiren elçiler Kral VII. Louis'nin huzuruna çıktılar. Manuel mektubunda, Türklerin Haçlılara karşı savaşmak için sayısız bir ordu topladığını bildirmekte ve Louis'e Bizans kalelerine sığınmasını tavsiye etmekteydi. Manuel, Louis'e gönderdiği başka bir mektubunda ise Haçlıların, imparatorluk topraklarında verdikleri zararları belirtiyor ve bundan sonra Bizans halkının, kendilerine verilen bu zararlar yüzünden Haçlılara karşı koyabileceklerini, buna engel olamayacağını bildiriyordu. Fransız Kral bu mektupları ciddiye almadı³⁷.

Fransız Haçlıları, Efes yakınındaki Decervion Vadisi'nde ordugâh kurmuşlardır. Bu vadinin günümüzdeki adını tespit edememekle birlikte, 1147 Noeli'nin arifesinde Haçlıların burada oldukları ve bu andan itibaren de Türklerin karşı saldırılarının başladığı Odon'un kayıtlarından anlaşılmaktadır. Bu vadide dört gün

³⁵ Odon de Deuil, s. 89-91.

³⁶ Odon de Deuil, s. 91-92; Willermus Tyrensis, s.48.

³⁷ Odon de Deuil, s. 92; E. Altan, **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, s. 82.

geçiren Haçlılar, Menderes Nehrini takip ederek Denizli'ye (Laodikeia) ulaşmak üzere güney doğu yönünde harekete geçtiler³⁸.

Menderes Nehrinin aktığı derin vadilere Fransız Haçlı ordusu girdikten sonra Türkler onları yakın takibe aldılar. Fırsat buldukça vur-kaç taktiği uygulayarak Haçlı düşmanlara kayıplar verdirdiler. Odon, Kral VII Louis'nin, nehir kenarına geldikleri zaman ordusunu savaş düzenine soktuğunu ve şiddetli kış yağmurlarıyla kabarmış olan nehir boyunca yaklaşık iki gün yürüdükten sonra nihayet bir geçit bulabildiğini belirtmektedir³⁹. Böylece 1 Ocak 1148 tarihinde Küçük Antiokheia yakınında nehri geçmeye çalışan Haçlılar ile Türkler arasında bir savaş meydana geldi. E. Altan ve diğer tarihçiler bu şehri Pisidia Antiokheia'sı yani şimdi Yalvaç'ın yakınındaki kent olarak belirtiyorlar⁴⁰. Oysa buraya ulaşabilmek için Denizli'yi geçmiş olmak gerekiyor. Bu konu ileride biraz daha ayrıntılı tartışılacaktır. Bütün çabalarına rağmen Haçlıları engelleyememiş olan Türkler süratli atları sayesinde hızla, fakat kayıplar vererek dağlara doğru çekilmeye başladılar⁴¹.

Fransız Haçlılar, Menderes kenarındaki savaştan üç gün sonra, (4 Ocak 1148) Denizli'ye vardılar. Fakat şehir bomboştu ve yiyecek bulmak çok zordu; Antalya'ya kadar yol boyunca yiyecek bulabilecekleri başka hiçbir yer de yoktu. Böylece Denizli'de bir gün geçirdikten sonra daha fazla zaman kaybetmemek için 6 Ocak sabahı şehirden ayrıldılar. Denizli'den Antalya'ya giden yol çok çetin olup, Toros Dağlarını aşmak gerekiyordu. Sarp, ıssız ve dağlık olan arazideki çok kıvrımlı yolda bitkin ve aç haldeki Haçlı ordusu güçlüklerle ilerliyordu. Kötü hava koşulları ve yol boyunca taciz eden Türk okçuları, Haçlı ordusu için bu yürüyüşü katlanılmaz hale getiriyordu. Ayrıca, kısa bir süre önce aynı yerlerden geçmeye çalışan Otto von Freising'in ordusunda bulunan ve Türkler tarafından öldürülen Almanların cesetlerine rastlayınca Haçlılar cesareti ve maneviyatları iyice sarsıldı⁴².

Haçlı ordusu disiplin ve düzeni bozulmuş, açlık ve ümitsizlik içerisinde ilerlemeye çalışırken, çok yüksek, oldukça dar, dik ve kayalık olan bir geçide ulaştı. Araştırmacılar bu geçidin Honaz (Kadmos) Dağı'ndaki Kazıkbeli Geçidi olduğunu kabul etmektedir. Geçit çok dar olduğundan, üstelik Türkler tarafından sıkı şekilde

³⁸ Odon de Deuil, s. 93.

³⁹ Odon de Deuil, s. 94.

⁴⁰ E. Altan, **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, s. 83; S. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, c. III, s. 225.

⁴¹ Odon de Deuil, s. 94-96; Willermus Tyrensis, s. 49.

⁴² Odon de Deuil, s. 97-99.

izlendiklerinden, bu yol üzerinde uygun ve güvenli bir kamp yeri bulamazlardı. Odon'un anlatısına göre; Kral Louis, ağırlıklarla yüklü olan ordusunun bu zorlu geçidi ancak tam bir günde aşabileceğini düşündüğü için, o gün dağ geçidinin girişine kadar ilerleyerek buradaki düzlükte kamp kurmaya, geceyi orada geçirdikten sonra da bütün bir günü bu zorlu yolu kat etmek için harcamaya karar vermişti. Sonra, Geoffroi de Rancon adındaki Akitanyalı bir asille amcası Maurienne Kontunu öncü birliğine kumandan tayin etti; kendisi ise başlıca asillerinin yer aldığı artçı koluna kumanda edecekti. Bu düzenlemeden sonra, Denizli'den ayrıldıktan sonraki gün (7 Ocak 1148), çok sayıdaki savaşçıdan oluşan kalabalık bir öncü kolu kralın sancağıyla beraber ordunun önünden ilerlemeye başladı ve tahmin edilenden çok daha kısa sürede öğleye doğru geçidin ayağına ulaştı. Bu yüzden Öncü kolu kumandanları, günün büyük bir kısmını boşuna harcamaktansa tepenin öteki yamacındaki vadiye kadar ilerleyerek orada daha iyi bir kamp yeri bulmaya karar verdiler. Böylece, kralın emrini göz ardı ederek tepeye tırmanmaya başladılar⁴³. Öncüleri takip etmekte olan ağırlıklarla yüklü ordu, bu uçurumlu yolda dura kalka güçlüklerle yol alıyordu. Yük arabaları uçuruma yuvarlanıyor, düşenler veya oldukları yerde yığılıp kalanlar, arkadan gelenlerin hareketini de güçleştiriyor ve sıkışıp birbirlerini itmelerine sebep oluyorlardı. Hiçbir engelle karşılaşmayan öncüler ise bir an evvel vadideki kamp yerine varmak için süratli hareket ettiklerinden arkalarındaki yayalarla aralarındaki mesafe gittikçe açıldı. Böylece hâlâ tepeye tırmanmaya çalışan Haçlılar ile çoktan aşağıdaki vadide kamp kurmuş olan öncüler arasında bağlantı koptu ve Haçlı ordusu ikiye bölündü. Haçlıları amansız bir şekilde takip eden Türklerin bu durumu fark etmeleri uzun sürmedi. Hemen fırsatı kaçırmadan Fransız Haçlı ordusunun kargaşa içine düşmüş olan orta kısmına saldırdılar. Arkadan gelmekte olan Kral Louis tepeye yaklaşınca ve savaş seslerini duyunca olanları gördü, fakat yapabileceği fazla bir şey yoktu. Tıpkı Konrad gibi Türklerin pususuna düşmüş ve artçı koluyla beraber kendini bir anda savaşın ortasında bulmuştu. Kral Louis bu savaş sırasında yaklaşık kırk kişi olan maiyetini kaybetmişti, kendisi ise ağaç köklerine tutunarak bir kayalığa tırmanmış ve canını zor kurtarmıştı; göğüs zırhı onu kendisine fırlatılan oklardan

⁴³ Odon de Deuil, s. 99-100; Willermus Tyrensis, s. 49-50, Kral Louis'nin, öncülere zirveye ulaştıkları zaman kamp kurmalarını emrettiğini yazmıştır. Kraliçe Aliénor'un Geoffroi de Rancon'ı aşağıdaki vadiye inmeye zorlayarak bu felâkete sebep olduğunu ileri süren rivayet hakkında krş. Walker, "Eleanor of Aquitaine and the Disaster at Cadmos Mountain on the second Crusade", *AHR*, LV, s. 857-861'den naklen E. Altan, **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, s. 87, n. 250.

korumuştı. Türkler onu tanımadıkları için, ayrıca sürpriz bir saldırıdan korktuklarından gece karanlığı basarken oradan ayrıldılar⁴⁴. Akşam karanlığa kadar devam eden birkaç saat cereyan eden savaşta, Haçlı ordusu ağır bir bozguna uğradı. Karanlık sayesinde kurtulanlar yaralı ve perişan halde, güçlükle kamp yerine ulaşabildiler. Ordugâhta kimi babasını, kimi efendisini kimi de oğlunu ya da kocasını arıyordu. Haçlılar uğradıkları büyük maddi kayba hiç aldırıyor, canlarını kurtardıklarına seviniyorlardı⁴⁵. Ertesi gün (8 Ocak) Kral Louis, ordusuyla birlikte tekrar yola koyuldu. Odon, Antalya'ya ulaşabilmek için hâlâ on iki günlük zorlu bir yolculuk olduğunu belirtiyor. Yeterli yiyecekleri yoktu ve Türkler, şimdi daha da cüretkâr bir şekilde taciz ederek onları takip etmeye devam ediyorlardı⁴⁶.

Haçlılar düzlüğe inince bundan sonraki yolun artık daha kolay olduğunu düşünerek sevinmişlerdi. Fakat zorluklar bir türlü sona ermiyordu. Türkler, büyük hayvan sürülerini Haçlıların geçeceği yerlerde otlatarak tarlalardaki ürünleri ve otlakları yok ettikleri için atların çoğu ya açlıktan öldü ya da gücü tükendiği için yolda bırakıldı. Bu yüzden Haçlılar taşıyamadıkları birçok yükü, çadırlarını, elbiselerini silâhlarını geride bıraktılar ve Türklerin eline geçmemesi için birçok şeyi de yaktılar⁴⁷. Yol boyunca bir lokma bile yiyecek temin edemediklerinden bu ölü atların etlerini yiyerek açlıklarını yatıştırdılar. Yük taşıyamayacak durumda olan zayıf atları da yine yiyecek ihtiyacını karşılamak için kullandılar. Kamp ateşinin külünde kızarmış at eti ve ekmek bu koşullarda zenginler için bile bulunmaz bir ziyafet sayılıyordu. Fransız Haçlı ordusu Türkler ile yer yer çatışmalara girerek sonunda açlıktan ve yorgunluktan bitkin bir vaziyette 20 Ocak 1148'de Antalya'ya ulaşabildi⁴⁸. Odon'un kaydına göre, Fransızları Antalya'da şehrin valisi olan Landulf karşıladı ve imparatorun emrine uyarak, bir an önce yiyecek bulmak ve dinlenmek arzusunda olan aç ve yorgun Haçlılara elinden gelen yardımı yaptı. Ancak şehirde, böylesine büyük bir orduya yetecek kadar çok yiyecek bulunmadığı için haliyle fiyatlar da çok yüksekti. Bundan sonra karayolunun güçlüklerinden çekinen Kral Louis, deniz yoluyla Antakya'ya

⁴⁴ Odon de Deuil, s. 100-103; Willermus Tyrensis, s. 50-51; S. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, II, s. 226; I. Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 107 vdd.; E. Altan, **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, s. 87-90; M. Kesik, **Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)**, s. 85-87.

⁴⁵ Odon de Deuil, s. 105-106; Willermus Tyrensis, s. 51.

⁴⁶ Odon de Deuil, s. 107.

⁴⁷ Odon de Deuil, s. 109-110.

⁴⁸ Odon de Deuil, s. 111; Willermus Tyrensis, s. 51-52.

gitmeye karar verdi. Ancak beş hafta bekledikten sonra yeterince gemi bulunamayınca Louis, Landulf'un bulabildiği az sayıdaki gemiyi derhal piskoposları ve asilleri arasında paylaştırdı. Flandre Kontu Thierry ile Bourbon Kontu Archimbaud'u da Haçlılarla ilgilenmeleri için şehirde bıraktıktan sonra ileri gelen şövalyeleri ve maiyetiyle birlikte Antakya'ya doğru denize açıldı⁴⁹.

Kral Louis'in ayrılışının ertesi günü sabahleyin, Türkler Haçlı ordugâhına taarruz ettiler. Landulf, Haçlıların şehrin surları içine yerleştirilmesine izin verdi ve bu arada süratle yeni gemiler bulmaya çalıştı. Landulf'un bulabildiği gemilerle, bu sefer de Flandre ve Bourbon kontları kendi yakınları ve diğer şövalyelerle beraber Antalya'dan ayrıldılar. Zavallı korumasız yayalar ise geride kendi kaderleriyle baş başa bırakıldılar. Bunların bazıları Antalya'da açlıktan veya hastalıktan ölürken bazıları da Bizans'ın hizmetine girmek zorunda kaldı. Çaresiz, Doğu'ya doğru yürüyüşe geçenlerin birçoğu da Türkler ile savaşta ya esir edildi ya da öldürüldü. Bu insanların ancak pek az bir kısmı Çukurova'yı geçerek ilkbahar sonunda perişan bir Antakya'ya ulaşabildi⁵⁰. 19 Mart 1148'de Antakya'nın Samandağ (Süveydiye, St. Symeon) limanında karaya çıkan Kral Louis ise Antakya Prinkepsi Raymond'un bütün ısrarlarına rağmen, Haçlıların en tehlikeli düşmanı olan Nureddin Mahmud üzerine Haleb'e bir sefer yapmayı kabul etmedi ve Haçlı yeminin yerine getirmek için Kudüs'e gitti.

Böylece Anadolu'da Türkler tarafından gerilla taktiği ile hırpalanıp darmadağın edilen ve ancak perişan bir vaziyette Filistin'e ulaşabilen Haçlılar, kuzeyde Türkler karşısında zor durumda olan Haçlıların sorunlarını göz ardı ederek Dimaşk'a karşı harekete geçmeyi uygun buldular; ancak bu kuşatma başarısızlığa uğradı (24-28 Temmuz). Birinci Haçlı Seferi'nin sonuçlarını koruyabilmek için düzenlenen, ama Anadolu'da ve Suriye'de arka arkaya uğranılan mağlubiyetler ve başarısızlıklar yüzünden tam bir fiyaskoyla sonuçlanan İkinci Haçlı Seferi, Doğu'daki Haçlıların tarihinde bir dönüm noktası teşkil etti ve Haçlılar açısından sonun başlangıcı oldu.

⁴⁹ Odon de Deuil, s. 117-118; Willermus Tyrensis, s. 51-52.

⁵⁰ Odon de Deuil, s. 119.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GESTE DE LOUIS VII'İN V., VI. VE VII. BÖLÜMLERİ

3.1. BEŞİNCİ KİTAP: FRANSIZ HAÇLI ORDUSU ANADOLU'DA

Zenginlikleriyle kibirli, kötülöklere alışkın, imanını yozlaştırmış Konstantinopolis, hazinelerinden dolayı bütün insanları korkutuyor ve aynı zamanda kâfirliği ve entrikalarından dolayı herkes için de korkutucu. Bu kötölüklerini bir tarafa bıraksa, ılıman ve hoş iklimi, toprağının verimliliği ve konumunun sağladığı avantajlar, bu şehri, imanı yaymak için diğer tüm yerlere tercih edilir kılmaktadır. Şehir yakınında bulunan, deniz olarak balık çeşitleriyle dopdolu ve sularının tuzluluk kalitesiyle ve genişliğiyle bir nehir gibi olan Aziz George'un Kolu⁵¹'na sahiptir. Deniliyor ki bir gün içerisinde hiçbir tehlikeye maruz kalmaksızın bir kıydan diğerine yedi sekiz kez gidilip gelinebiliyor. Onun ötesinde Romania⁵² vardır, yalçın kayalık dağlarla yırtılan çok geniş topraklar güneye Antakya'ya kadar uzanıyor ve doğuya doğru Türkiye⁵³ ile sınırdaştır. Bu toprakların tamamı önceden Grekler'e [Bizanslılara] ait olmuştu, şimdi ise büyük ölçüde, bu ülkenin bütününden Grekleri kovup, yağmalayan Türkler sahiptir. Hâlâ Greklerin ellerinde tutukları kalelerde, [bölgenin] gelirlerini Grekler, Türklerle paylaşıyorlar. Kudüs'ü fethetmeye giden Fransız kahramanlıklarının aştığı bu topraklarda işte bu şartlarda Grekler tutunuyorlar. Ve hiç şüphesiz bu gevşek halk altınla satın almasa ve çeşitli halklardan topladığı [ücretli] birliklerin yardımı olmaksızın savunma yapsa her şeylerini kaybetmiş olurlar. Zira savunmak için onun [Grek halkının] sahip olmadığı güce, bu yabancı kuvvetlerinki yeterli olacaktır. Fakat Grek halkı sahip olduğunun çoğunu da bir anda kaybedebilir.

Bunun bir örneğini Nicomédie [İzmit]şehrinde gördük; şimdi böğürtlen ve çalılıklarla kaplı bu şehir, muhteşem kalıntıları ve antik dönemdeki şöhretini ve bugünkü sahiplerinin korkaklığını gösteriyor. Savunması için şehrin başka bir körfeze sahip olması boşuna. Bu körfez, Aziz George'un Kolu'na çıkan denizin bir nevi

⁵¹ İstanbul Boğazı

⁵²Romania: Romalıların [Rumların] ülkesi, Bizans ülkesi.

⁵³ Türklerin yurdu, ülkesi anlamında Fransız kaynaklarında ilk defa Turquie (Türkiye) tabirinin kullanılması.

uzantısı üç günlük kısa bir yürüyüşle bu şehirde son buluyor. Bu noktadan sonra Antakya'ya genişlikleri ve farklılıklarıyla bir birine benzemeyen üç yol gitmektedir. En kısası soldan giden kullanılırsa, eğer bir engelle karşılaşılmazsa, üç haftada gidilebilir. On iki günlük yürüyüş sonrasında bu yol, Iconium'a [Konya] ulaşır. Çok seçkin bir şehir, Sultanın⁵⁴ başkentidir ve onun ötesinde, beş günlük yürüyüşten sonra Türklerin topraklarından çıkılır, Frankların topraklarına girilir. İmanla güçlendirilmiş ve sayısına güvenen kahraman bir ordu bu engelleri umursamayacaktır; fakat kışın dağları kapatan kar bu orduyu korkutmaya yeterlidir. Sağdaki yol en iyisidir ve çok daha fazla kaynak [erzak] imkânı sunar. Fakat bu yolu tutanlar, kıyıların sertliği, ırmaklar ve seller dolayısıyla üçlü bir engelle karşılaşılır ki bunlar kar fırtınalarının ve Türklerin yerini alırlar. Ortadan giden yol ise diğer iki yola göre daha az tehlikelidir ama daha az avantajlıdır. Kısa olana göre daha uzun ve güvenlidir ama aynı zamanda çok fakir ve diğerine göre uzundur.

Bizim önümüzde yürüyen Almanlar [ikiye] ayrılmışlardı: Büyük grup imparatorla birlikte soldan yürüyüp, uğursuz bir himaye altında Konya'ya doğru yönelmişlerdi⁵⁵. Diğerleri imparatorun kardeşiyle birlikte sağdan gittiler ve ne yazık ki her şey onlara karşı döndü. Bizi ise kader ortadan giden yola attı ve biz diğer iki yola göre daha az aksilikler gördük.

İznik'i solumuzda bıraktıktan sonra, ve bu şehrin gölünün kıyısında bulunuyorken, önce Grekler arasında dolaşmaya başlayan söylentilerden, Almanların bize doğru aceleyle gelmekte olduklarını ve onların takip edildiklerini biz de öğrendik. Bir süre sonra imparatorlarının⁵⁶, kralın huzuruna gönderdiği haberciler bize ulaştılar ve ağlayarak, Almanların İznik'e sığınacaklarını bildirdiler⁵⁷. Biz onları boşuna bekledik ve bu da bizim umutlarımızı çöktürdü.

Bu haberleri öğrenince bizimkiler şaşkınlığa uğradılar ve bu kadar güçlü orduya karşı bizim ve Tanrının düşmanlarının, yoldaşlarımız üzerine böylesi kolayca zafer kazanmaları karşısında afalladılar. Onlara bu denli büyük felaketi yaşamalarının

⁵⁴ Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud (1116-1155).

⁵⁵ Alman Kralı III. Konrad, İznik'te ordusunu ikiye ayırdı, savaşçı olmayan unsurları bazı asilerle birlikte, Otto von Freising'in idaresinde, Batı sahil yolunu kullanarak, Denizli üzerinden Antalya'ya gönderdi; E. Altan, **İkinci haçlı Seferi (1147-1148)**, s. 60-61.

⁵⁶ Alman İmparatoru III. Konrad (1138-1152)

⁵⁷ Haberi getiren, geleceğin imparatoru Friedrich von Swaben ve birkaç asil idi; E. Altan, **İkinci haçlı Seferi (1147-1148)**, s. 75

sebeplerini ve ayrıntılarını sorduk. Ama üstünkörü ve ayrıntı vermeden cevapladılar. Zira böyle bir kargaşada ne düzen ne de nizam vardı. Sebebi daha önce benzerleri hiç yaşanmamış olgularla açıklanamıyordu. Bununla birlikte, bozgundan kaçanların daha sonra anlatılarından öğrendik ki, bu felaketler hem bir başlangıç ve hem de bir son idi. Öncelikle onlar kendilerini suçluyorlardı ve bunda da haksız değillerdi. Zira kendi güçlerine çok fazla güvenerek sıkça ve hatta geleneklerine karşı çıkmalarından daha fazla Tanrıya asi gelmişlerdi. İkinci olarak onlar sadece Konstantinopolis putunun iğrençliğiyle [Bizans İmparatoru] muhatap oluyorlardı. Bizans İmparatoru⁵⁸ onlara, yürüyüşleri sırasında bir haini rehber olarak vermişti. Kendi imparatorluk yönetimi için daha çok çalışan bu hain Hristiyanların imanını zayıflatmaya ve Paganları güçlendirmeye gayret etti, bizimkilerin şevklerini söndürürken sinmiş düşmanların cesaretini körükledi.

Rehberleri⁵⁹ tarafından İznik'e götürülen Almanlar, Konya'ya ulaşmaya kadar yetecek sekiz günlük erzak temin etme emrini almışlardı. Sekiz gün geçti ve erzakları tükendi, yolculuklarının bu şekilde sona ereceğini sanmışlardı fakat içlerine daldıkları dağlar ve kayalıklar onların yolunu uzattı ve belirsizleştirdi. Kılavuzları tarafından aldatıldılar ve daha ziyade katilleri üç gün boyunca onlara eziyet çektirdiler, gitgide dağlardan aşırılıp, yol bulamadılar. En sonunda henüz canlı olan bu orduyu gömmek için bu hain, kendisinin bildiği patikaları kullanarak bir gece kaçtı ve kalabalık, türlü gruplardan oluşan Türkleri ganimetlerle zenginleşmeleri için çağırmaya gitti. Ertesi gün, gün doğumunda, kılavuzlarından zaten daha önceden sinirlenmiş olan öncüler onu aradıklarında bulamadılar ve birden bire Türklerin dağların yamaçlarını kaplamış olduklarını gördüler ve aradıklarının kaçmış olduğuna ve işlediği suçun bedelini ödetemediklerine derinden üzüldüler.

Bir süre sonra imparator, gün doğumuyla ve adamlarının verdiği raporlarla olup bitenden bilgilendi. Bu zor vaziyette, durumu aklı başında olan adamlarıyla analiz etti ama çok geçti çünkü vaziyet iyi ile kötü arasında bir tercih yapmaktan ziyade felaketler arasından en hafifini seçmekten ibaretti. İlerlemek ya da geri çekilmek gerekiyordu; fakat açlık, düşman ve bu dağların bilinmeyen labirentleri ilerlemeyi de engelliyordu ve diğer taraftan da açlık ve onurunu kaybetme korkusu geri çekilmeye

⁵⁸ Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos (1143-1180).

⁵⁹ Bizans İmparatoru I. Manuel, Alman Haçlı ordularına rehberlik etmek üzere, muhafız alay komutanı Stpehanos'u görevlendirmişti; E. Altan, **İkinci haçlı Seferi (1147-1148)**, s. 56, 61.

de mani oluyordu. Eğer bu sonuncu tercih, kaçma girişiminde başarı şansı sunsa bile bu sadece aşağılanma olurdu. Ama diğer taraftan da gerçeği anlatma umudu ve şan sahibi olmaksızın kaçınılmaz ölüm de vardı. Bu aç adamların cesareti ne olacaktı? Kendileri için bile bir şey yapamayacak haldeyken, Tanrı'nın yardımına sığınmak neye yarayacaktı?

Hemen ölüme kavuşmak için beyhude yere ilerleyecekler miydi yoksa biraz daha Tanrı'ya hizmet edebileceklerinden kendilerini mi koruyacaklardı? Gerçi utanç içinde yaşamaktansa kahramanca ölümü tercih ediyorlardı. Fakat bu şartlar içinde utanç, birine ve ötekine yapışmışsa, çaresiz ve utanç içerisinde ölmektense yeni başarılar kazanmak için acizce kendini korumak tercih edilir.

Bu değerlendirmeleri bir tarafa bırakan Almanlar kendilerinde adet olmayanı yaptılar: Geri çekildiler, zihinlerinde geri çekilmeyi kınarlarken, şartların zorlaması nedeniyle kaçtılar ve felaketlerini tamir edecekleri umudunu korudular; bunu imkânları olduğu kadar ve yapabildikleri kadar yaptılar. Böylece açlığa karşı sabırla direndiler. Onların sadece açlıktan tükenmiş adamları, zayıflıktan ölen atları vardı ve sadece Bernard adlı meşhur bir kont⁶⁰, adamlarıyla birlikte kendilerini takip etmekte olan azılı düşmanlara direndi. Geri çekilişleri iyi bir düzen içerisinde olması gerekirken, sağa sola yiyecek aramaya gidenler, yorgunluk ve onları git gide tüketen kıtlık nedeniyle yürüyüşleri çok yavaşlıyordu. Türkler zaman zaman onları yokluyorlardı ve onların düşkün hallerinden emin olduktan sonra git gide daha saldırgan ve zorlayıcı oluyorlardı. Nihayetinde, bizim övgülerimize ve gözyaşlarımıza layık olan meşhur kont yorgun adamlarını beklerken ve zayıfların ve ordunun dağları aşması için direnirken, karanlık bastı ve kontun kendisi de ordunun ardına düştü. Türkler belli bir mesafe koruyarak onları bu mahalde sardılar ve kendileri hiçbir tehlike altında olmaksızın oklar atarak kolaylıkla insanları öldürdüler. Kontun ne oku ne de yayı vardı ve silahlı adamlarının atları açlıktan ve yorgunluktan bitkindi, her türlü hareket çevikliğini kaybetmişlerdi. Türkler yakın dövüşü istemiyorlardı; kontun ise uzaktan savunma yapacak silahı yoktu ve yiyecek yememiş olan atlar adamlarını düşmanlara kadar taşıyorlardı. Acınacak haldeki bu gençlik, çoğu kalkan yerine koyun postu taşıyordu, kılıcını çekti ve düşmana doğru atıldı ama düşmanın önünde yolda ölüme uçtu.

⁶⁰ Bernard von Plözke

Aziz Papa köpeklerin ve şahinlerin getirilmesini yasaklamış ve şövalyelere hangi tür silahları ve giysileri kullanacağını dikte ettirmişti. Bunları da herkesin yararına olacak şekilde akıllıca ve faydalı biçimde kullanmaları emrini vermişti. Bu emirlere uymamış olanlardan dolayı, bu tedbirler boşa çıktı. Piyadeler için daha ziyade Tanrı'nın emri de benzer şekildeydi. Papa zayıfları göndermemiş [tutmuş] güçlü adamlara heybe yerine kılıç ve asa yerine de yay vermişti! Zira zayıf insanlar ve silahsız adamlar her zaman için orduda bir yükür ve düşmanlar içinse kurbandır.

Ertesi gün, adamlarıyla birlikte her daim savunmak için içtima yapmasını alışkanlık haline getirmiş olan kont sorulduğunda, onun önceki akşam orduya yetişemediği ve yarı yolda Türklerin okları altında adamlarıyla birlikte öldüğü öğrenildi. Herkes kahramanlığı ve öngörülerıyla kendilerine güven veren kontun ölümüne yandı, üstelik onlar o böylesi bir ölüme yönelik bütün tehlikeleri görüyorlardı. Bunun üzerine herkes silahlandı ve yapabildikleri tek şey yürüyüşlerini hızlandırmak oldu ki bu yürüyüş hiç yaşanmadığı kadar açlık ve düşmanlar tarafından feci hale getirildi. Bir süre sonra Türkler uzaktan, Almanların yaylarının olmadığını ve atlarının koşamadığını görünce, onların korkulacak hiçbir şeylerinin olmadığını anladılar. İşte o zaman Türkler sadece artçılara zayıat verdirmekle kalmadılar, öncülere ve orta da yürüyenlere de ok atmaya başladılar. İmparatorun [III. Konrad] bile iki okla yara aldığı bu çileli yürüyüşü tasvir edecek değilim. Kimileri çok aceleyle hareket ederken, en zayıf olanlar geriye düştüler ve kalabalığa dolu gibi yağın oklar silahsız olanlara ölümü indirdi⁶¹.

Nihayetinde Almanlar bu şekilde ve neredeyse ölü bir halde İznik'e ulaştılar. Açlıktan perişan yiyecek aramaya koyuldular ve o sırada Grekler, böylesi şartlar içinde onlar için çok kolay olduğundan, yiyecekleri aşırı fiyatlara sattılar ve hatta Almanları tamamen silahsızlandırmak için onlardan altın yerine kılıçlarını ve zırhlarını istediler. Güçlerini ve gayretlerini kaybetmiş olan adamların çoğu vatanlarına dönmek için Konstantinopolis'in yolunu tuttu. Fakat onlardan otuz bin kadarının, daha henüz yola koyulmadan veya denizi geçecek vasıta bulamadan açlıktan öldüğü söylenmektedir⁶².

⁶¹ Dorylaion Savaşı, 26 Ekim 1147; E. Altan, **İkinci haçlı Seferi (1147-1148)**, s. 60-68; M. Kesik, **Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)**, s. 83-85.

⁶² Alman Haçlı ordusunun sayısı hakkında Willermus Tyrensis, "Konrad'ın ordusunda yetmiş bin zırhlı asker bulunuyordu ki yayalar, kadınlar, çocuklar ve hafif zırhlı askerler bu sayıya dâhil edilmemiştir" demektedir; Willermus Tyrensis, s. 43.

İnsani hiçbir yardıma sahip olamayacağını anlayan ve her zaman Tanrı'ya güvenen imparator [Alman İmparatoru] kralın yanına geldi ve Tanrı'ya hizmet yolunda ona katılmak istediğini söyledi. Biraz önce anlattığımız gibi gönderdiği temsilciler, ondan önce krala ulaşmışlardı, İznik gölünün kıyısında bu anlattığımız bilgileri onlar getirdiler ve kraldan, kendilerinin kullandıkları yoldan gelmekte olan imparatora doğru yürüyüşe geçmesini, felaket içindeki imparatora önerilerde bulunması ve yardım ulaştırması için talepte bulundular⁶³. Yoldaşının maruz kaldığı felaketlere üzülen kral [VII. Louis], hem kendisi bizzat hem de ona eşlik eden kalabalık bir baronlar topluluğu ile imparatoru karşılamak üzere yürüyüşe geçti. Karşılaştıklarında bir birlerine sarıldılar, öpüştüler, teselli ve merhametten ağladılar. Sonunda, imparatorun İznik'ten erzak temin etmesini müteakiben, kralın bekleyeceği Lupar⁶⁴ denilen kalede buluşma kararı aldılar.

Bu sırada Grekler bizimkilerin usulünce yürüyüş yapmayı reddediyorlardı; bizimkiler onların önündeki bolluğu göremediklerinden, yokluk içinde kalıyorlardı. Onların çoğu sağa sola dağılıp gönüllü olarak erzak satmak isteyenleri yağmalarken, diğerleri doğru olanı yapıp ganimet satın almakla yetiniyorlardı çünkü iase için başka çözüm yoktu. Bizimkiler bu şekilde Lupar kalesine ulaştılar ve yaptıkları anlaşma gereğince burada Almanları beklediler. Bu sırada Grekler gündelik uğraşları olan kıyımları veya talanları gerçekleştirdiler. Nihayetinde imparator ve yorgun şövalyeler, düşmanın sayısı az da olsa, yollarına çıkan düşmana silah elde cesurca direndiler ve güçlkle ama savaşıarak ilerlediler. Zavallılar ağırlıkları onların kaçmalarına engel oldu ve krala ulaşmak için acele ettiler. İmparator, krala haberciler göndererek, kendisini bir şövalye birliği ile karşılaşmasını rica etti, böylece ölen adamlarının cesetlerini gömebilecek ve henüz yere serilmemiş olan adamlarından geriye kalanlarını yaşatabilecekti. Soissons Kontu, Connetable⁶⁵ Ives de Nesle, kral tarafından oraya acilen gitmekle görevlendirildi. Fakat Grekler firar etmiş olduklarından, Kont Almanları kurtarmak için hiçbir şey yapamadı. Gerçi Almanlar daha sonra eğer Connetable hızlıca gelmiş olsaydı son anlarında herkesi sağ bulacağını söylediler. Heyhat! Ne acı bir kader, Roma'nın ihtişamlı gücünün bir zamanlar önünde titrediği,

⁶³ İznik'te Fransız Haçlılarına ulaşan Alman Haçlı grubunun başında Kral Konrad'ın yeğeni Friedrich von Schwaben vardı. Willermus Tyrensis, s. 47-48. O sırada Schwaben Dükü olan bu asil daha sonra Alman İmparatoru olacak olan Friedrich Barbarossa'dır.

⁶⁴ Lopadion, Uluabad (Ulubat).

⁶⁵ Fransız krallığında süvari ve atlardan sorumlu devlet görevlisine verilen unvan.

Saksonlar, bu gözü kara Bataves’ler ve diğer Almanların tümü, tıpkı Antik tarihlerde okuduğumuz gibi hain Greklerin oyunları ile zamanımızda yere serildiler. Bunu Fransızların mağlubiyetinde de anlatacağım ve bu iki kat daha zalimane bir ağıt olacak. Eğer oğullar, babalarının ölümlerinin intikamını almaya gitmezlerse, bundan başka her iki halk için de ağlanacak başka konu olmayacak. Greklerin suçlarından sıkıntı çekmiş olan bizlere gelince, ilahi adalet bizden intikam bekliyor, bunu şerefsizliğe de hakarete de uzun süre tahammül gösterme âdeti olmayan halkımızın anlamasını umut ediyoruz. İşte bu noktada kalplerimizin acısı biraz olsun teselli buluyor ve torunlarımızın, Greklerin iğrençliklerini öğrenmekten geri kalmamaları için talihsizliğimizin hikâyesini anlatmaya devam ediyoruz.

İmparator kralın çadırlarının yanına getirildikten ve bir nehrin karşı kıyısına kamp kurduktan sonra kral bu nehri gemiyle geçti ve onu cesaretlendirdi, gözyaşları dökerek teselli etti. Kral, imparatoru teselli etmek ve onurlandırmak için ayağına kadar gitmişti. Fırtınalardan kaçıp limana sığınmak için bekleyen bu adamı, kral büyük bir misafirperverlikle kabul etti ve ona neye ihtiyacı olduğunu mütevazı biçimde sordu. İmparator uğradığı felaketleri anlatmaya koyuldu ve krala olup bitenleri oldukça soğukkanlı biçimde anlattı: “Haşmetmeap Kral, tabiat bana komşu ve aile olarak sahip olduklarımı verdi, Tanrı da bana gerekli acil durumlarda onları benim için korudu, talihsizliklerimi size anlatacak değilim, zira dışarıdan birinin kendi gözleriyle yeterince gördüğünü ona anlatmak beyhudedir. Şüphesiz uğradığım felaketler büyüktür fakat biliniz ki Tanrı’dan değil kendimden rahatsızım. Tanrı elbette adildir; ama sadece ben ve halkım, günahkâr ve aptalıyız. Krallığımın dışına bu denli kalabalık ve zengin bir orduyu çıkardığımda, bu mülkleri bana sağlayanın sayesinde doğru hareket ettiğimi, bana bunları verenin belki de onları koruyacağını sanıyordum. Barbarların ülkesine girdiğim zaman af dileyen gözyaşlarıyla hayatımı düzene koymuş olsaydım ve geçmiş için şükür etmiş olsaydım, beni şu an kaplayan kötülüklerle Tanrı beni cezalandırmazdı. Türklere karşı zafer umut ediyorken, gücümden dolayı gurura kapılmasaydım, orduların Tanrısına alçak gönüllülükle güvenseydim, Tanrı benim günahımı cezalandırmazdı. Ve şimdi onun sayesinde yine sağ salim durumdayım; hâlâ zenginliklere sahibim ve onun hizmetine kendimi adama konusunda ısrarcıyım. Beni bunca tehlikeden kurtardığına, zengin ve sağlıklı tuttuğuna göre inanıyorum ki Tanrı, ben henüz sağken ona hizmet edeceğimi öngörüyor. Artık bundan sonra sizin

topluluğunuzdan ayrılmak istemiyorum, siz [herkesi] toplayınız, ben ne ilk ne de son sırayı istemiyorum, zira ben sadece rastladığım düşmanları püskürteceğim, arkadan gelenlere yardım etmek için çaba harcamayacağım ama ortadakilere de haksızlık yapmayacağım. Bu şartlarla çadırlarım sizin istediğiniz her yerde kurulacak. Sizden sadece silahlı yoldaşlarımın sizinkilerle birleştirilmesini istiyorum”.

Henüz taze olan acılarının etkisiyle İmparator bu sözleri sarf ettikten –ki bu sözleri Metz piskoposu tercüme etmişti- içinden geçenlerin göstergesi olan gözyaşlarını döktükten sonra iki amcasını Maurienne Kontu ve Montferrat Markisi’ni, akrabalarını, Metz piskoposu ve onun kardeşi Kont Renaud’yu krala kattı [hizmetine verdi]. Kontun kardeşi ve adamlarından birkaçını tavsiyelerini almak ve arkadaş olarak tutmak için yanında alıkoydu. Kral, kendisi ve imparatorun her zaman birlikte konaklaması için emir verdi.

3.2. ALTINCI KİTAP: FRANSA KRALI VII. LOUIS HAÇLILARININ MAĞLUBİYETİ

İmparatoru, yaşı ve yaşadığı felaketlerden ötürü, kendisinden dahi üstün tutarak Kral bizzat kendisi sevindirdi. Martina yortusundan sonra kampı toplattı ve Esserou adlı kaleye ulaştı⁶⁶. İmparatorun acıları henüz tazeyken ve kralın yaptığı hizmetlerin hatırasını henüz muhafaza ediyorken, ben, kralın yanına gittim. Ona, imparatorun Denis’e, Estufin ve Eschlingen şatoları dolayısıyla yaptığı hakaretleri gösterdim ve Papa’nın bu konudan dolayı Paskalya’dan sonra imparatoru aforoz ettiğini hatırlattım. Kral, efendisine [Papaya] hizmet etmek için iyi bir fırsat yakalamış olmaktan dolayı mutlu bir şekilde, kendisine bu şatoların sahiplerinin tanıtılması emrini hemen verdi. Bunun üzerine imparatorun bizzat kendisinin şatoda bir kule sahibi olduğunu ve Dük Friederich’in de hâlihazırda başka bir kalesinin bulunduğunu ve ayrıca geriye kalanların başkalarının elinde olduğunu söyledim. Bunu öğrenen kral, kendisi bizzat ve adamlarıyla, önce özel olarak, sonra da kamuya açık şekilde, Tanrı’yı ve şehitlerin anısını hoşnut etmek adına, aile meselesi sayılabilecek bu sorunun çözülmesini istedi. Kralın vazgeçeceği umuduyla, İmparator bunu sürüncemede bırakmak istedi fakat kral dinin çıkarlarına uygun olduğu kadar mantıklı da olan bu

⁶⁶ Balıkesir yakınlarında bulunan bir kale.

talepten vazgeçmedi. İmparator, hatasında ısrar etmenin imkânsız olduğunu ve bunca iyilik gördükten sonra talebi reddedemeyeceğini anladı. Yazmakta olduğum konuyla bu hususun bir ilgisi olmasa da, Saygıdeğer Pederim Suger, orada bulunmadığında sizi çok sevdiği kadar, [orada] bulunuyorken de sizi onurlandıran kimse için dindarca hizmetlerinize devam etmeniz için bunun bilmeniz uygun olacaktır.

Bu sırada alınan kararları gereğince kral, Philadelphia'ya [Alaşehir] doğru yöneldi. Buraya ulaşmak için sekiz tam günlük yürüyüş mesafesi vardı. Fakat bu sürede yeterli miktarda erzaka kral sahip değildi. İmparator, kralın ve baronların huzurunda yaptığı konuşmada felaketlerin sebebini tamamen açıkladı; belki de bundan şüphe duymamak gerekiyordu: “Kahraman insanların başarılarını taklit etmek cesaret işidir, dedi, aynı şekilde başkasının felaketlerinin tecrübesinden ders çıkarmak akıllık işidir. Hiçbir kâfir halkın direnemeyeceği orduya artık sahip değilim ve açlığın mağlup ettiği bu ordu, eğer erzak bulmuş olsaydı, önlerinde yere serildiği düşmanın hakkından gelirdi. Bu konuda ikimizde benzer durumdayız. Hiçbir halkın gücünden korkmasanız da açlığa karşı direnecek silahınız da olmayacaktır. İşte bize iki yol sunuluyor, birisi daha kısa ama hiçbir iase imkânı yok diğeri daha uzun ama her tür ürünü bol miktarda barındırıyor. Doğrusu bolluk içinde uzun süre ve şereflice yaşamak, açlığın pençesinde utanç verici ve hızlı bir ölümden daha iyidir. Bir orduyu bolluk içinde güçlü ve diri tutmakla açlıktan yorgun ve tükenmiş bir orduya iase bekletmek arasındaki farkı iyi ayırt etmek gerekir. Ben size sürekli kıyıları takip etmenizi ve Tanrı'ya hizmet için görevin ifası gecikse de, ordunuzun gücünü korumanızı öneririm”.

Kral bu sözleri dinledi ve anlaşılan olup bitenden çok etkilenmişti. Tehlikeye atılmak ve arazide kayıplara uğramaktan sakınmak için deniz kıyısındaki Demetrie⁶⁷ şehrine ancak üç günlük yürüyüşle ulaşılabilirdi. Oysaki ordunun takip ettiği doğrudan giden yol buraya bir buçuk günde götürüyordu. Gerçekten de kral, yolu değiştirerek sıra dağları geçmek üzere yöneldi. Onları döndürüp duran veya virajlarla yolu uzatan kayalık, çalılarla kaplı dağlara rastladı, istediği yere gidemiyordu, bazen yıldızlara bazen cehenneme yaklaşıldı. En nihayetinde üçüncü gün sabah, vahşi hayvanlardan başka yoldaşları olmayan köylülerin kaldığı bir çiftliği gördük. Biri hariç hepsi kaçtı ve biz onu tutsak ettik, onun kılavuzluğunda aynı gün içinde Demetrie'nin karşısına vardık. Daha önce büyük korkuları tecrübe etmiş silahlı yoldaşlarımızın

⁶⁷ Şimdiki Edremit

yanındaydık. Bu tecrübeyi ilk önce bu dağların ortasında bizim için ağır olan ilk kayıpla gördük. Hayvanlarımızın ölmesi nedeniyle, bu ormanların Grek halkını altınlarımız, gümüşlerimiz, silahlarımız ve elbiselerimizle zenginleştirdik. Kararlılıkla bu kötülüğe tahammül ettik ve kendimizi kurtardık. Bu ülkede çok sert ve hızlı akan bir nehirle karşılaştık ve bu nehrin kıvrımlarını günde sekiz dokuz kez geçmek zorunda kaldık; eğer hafif bir yağmur yağsaydı hiçbirimiz ne ileri ne de geri gidebilirdik ve her birimiz olduğumuz yerde kalarak önceki günlerimizde işlediğimiz günahlarımızın bağışlanması için dua etmekten başka çaremiz olmazdı. Bundan sonra deniz kıyılarındaki girintilerle karşılaştık; neredeyse her gün kayalıklarla kaplı sert yalçın dağlara rastlıyorduk ve kuru iken bile aşılması zor olan çok derin sel yatakları gördük öyle ki bunlar yağmur ya da karla dolu olsa ne yaya ne de atla geçebilmenin hiçbir imkânı yoktur.

Ayrıca birçok virane şehir de bulduk ve bazıları da kıyıdaaydılar. Grekler bu şehir kalıntılarından büyük malzemeleri surlarının ve kalelerinin güçlendirilmesinde kullanmışlar. Buralarda erzak temin ettik ama şartlarımızın olumsuzluğu ve satıcıların aç gözlüklüklerinden dolayı zahmetsiz olmadı, yüksek fiyatla satın aldık. Bu olaya tanık olmayanlar bizim bunları bedellerini ödeyerek değil de ya hiçbir şey ödemeksizin kaçırdığımızı ya da makul fiyata aldığımızı söyleyecektir. Fakat bu satıcıların savunma için surları ve kuleleri, kaçmak için de denizde gemileri vardı. Ne olurdu ki bizimkiler bu şehirlerden birini zapt etselerdi? Üstelik vakit de kaybedilmez, tehlikesiz ve yormaksızın bunu yapabilirlerdi zira sakinleri kaçıp gidiyorlardı ve biz de içeridekileri ganimet olarak alırdık. Açık arazide olan hayvanları dağlara saklıyorlardı; evlerinden çıkan veya gemilerin üstünde görünen insanlar bize zahireyi istedikleri yüksek fiyattan satıyorlardı ve bu şekilde böylesi bir yolculukta bitap düşmüş insanların altınlarını, gümüşlerini, silahlarını ve giysilerini alarak fakirleştiriyorlardı. Bir de bizimkiler gemi bulabilmiş olsalar da iki türlü tehlikeye maruz kalacaklardı; düzenbaz Grekler veya kış fırtınaları nereye isterse oraya götürürlerdi. Bir de köleliğe düşme riski vardı ki Greklerin hizmetinde olmak daha uygun olurdu.

Şunu da söylemeyi unutmayalım ki bu pazarda yerliler bizim adetlerimiz karşısında şaşkınlığa düştüler ve biz nehrin geçitlerinden kolayca geçince ve bizim geçişimizin hemen arkasından yağmurlarla nehrin sularının yükselmesi onları yine şaşırttı kış ve yağmurun bizimle uyumlu olmasında bir nevi mucize görüyorlardı.

Nihayetinde, Bergama ve İzmir'i geçtikten sonra Efes'e ulaştık. Eski şöhretinin kalıntılarından başka şehir kutsal rölikleri de barındırıyor, Aziz Jean'ın mezarı küçük bir yükselti üzerinde olup, Paganlara karşı savunmak için bu tepe küçük bir surla çevrilmiş haldedir. Burada kral Bizans imparatorunun gönderdiği temsilcileri ve mektupları aldı. İmparator, kralın kendisine karşı Türklerin sayısız kuvvet topladıklarını haber veriyordu ve ona en yakındaki kalelere sığınmasını öneriyordu. Fakat onu ve Türk korkusunu küçümsedi ve imparatorluk lehine haberler toplamış olduğuna yorumladı. Temsilciler ona başka mektuplar da sundular ama hepsi küçümsendi, bu mektuplarda imparator, kralın kendisine yol açtığı zararları açıklıyordu ve onu artık tebaasını dizginlemekte ve intikam alınmasına engel olmakta başarılı olmayacağı konusunda uyarıyordu. Bu mesajlara cevap vermek için bile gerek görmeden küçümseyen kral, Decervion vadisinde Hz. İsa'nın Doğumunu kutlamak için ileriye atıldı; ve bu sırada Alman İmparatoru da Konstantinopolis imparatorunu ziyaret etmediğinden pişmanlık duyarak, onun yanında kışı geçirmek üzere ayrıldı.

Hz. İsa'nın doğumunun arifesinde bu zengin vadide çadırlarını kurdurdu, Greklerin yönlendirdiği Türkler otlakta toplanmış olan atlarımıza yönelik ilk tuzaklarını kurdular. Meşhur şövalyeler onlara karşı cesurane ve akıllıca direndiler ve bazılarının kafalarını mutlulukla biçtiler ve korkunun vurduğu Türkler yortu günü bizi huzur içinde bıraktılar. Biz bu şekilde dinlenme halindeyken ve sadece Tanrı'yı öven ilahiler söylerken, hava git gide karardı, sanki Tanrı'nın lütfunun bir sonucu olarak gözlerimizden yaşlar boşandı (zira bu andan Satalie'ye [Antalya'ya] varınca kadar Tanrı'nın lütfu hava ne soğudu, ne bulutlandı ne de yağmur yağdı). O gün çok yağmur yağdı ve vadilerdeki ırmakların suları çok kabardı ve aynı sırada dağları da kar kapladı. Dört gün boyunca sular aktı, yağmur kesildi ve hava açık hale geldi, karların erimesi veya gökten yeni yağmur yağması sonucunda sellerin coşmasından çekinen kral, Efes vadisini terk etti ve erzak temin ettikten sonra hızlı biçimde Laodicée'ye doğru yöneldi.

Sarp dağlarla arasındaki kat ettiğimiz yol arasında geniş ve derin Menderes nehri akıyordu ve kendi suyu aslında azdı ama o sırada başka yerden gelen sularla kabarmıştı. Bu ırmak vadiyi oldukça geniş biçimde ikiye bölüyordu ve her iki kıyı da kalabalık gruplar için yol imkânı sunuyordu. Bu sırada Türkler her iki kıyıyı da tutmuşlardı, bir kıyıdan ordumuzu ok yağmuruna tutmayı, diğer kıyıdan da yürüyüş

halindeki ordumuzun geçitlerden geçmesini engellemeyi düşünüyorlardı. Eğer ordumuzun önünden çekilmek zorunda kalırlarsa tam bir güvenle dağlara sığınacaklardı. Bu mevkilere ulaşınca Türklerin dağlardaki kayalıkları da tutmuş olduklarını, bir kısmının da ordumuzu hırpalamak için ovaya yayıldıklarını, bazılarının da geçişimizi engellemek için toplandıklarını gördük. Bunun üzerine kral ağırlıkları ve zayıf kimseleri ortaya, silahlı adamlarını öne ve arkaya yerleştirdi ve kıyıda ordu büyük bir güvenle ilerdi ama iki gün boyunca çok az yol kat ettik.

Yanlardan bizi takip eden düşman güç gösterilerinden ziyade hileleriyle yürüyüşümüzü geciktiriyordu. Zira onlar kaçma konusunda çok mahir ve becerikli, takipte ise çok yetenekliydi. Onlar bizi sürekli hilelerle hırpaladıklarından ve sonra istedikleri yere büyük bir hafiflikle geri çekildiklerinden, kral, ne sakın bırakılmadığını ne de çarpışmanın mümkün olmadığını görünce çareyi nehri geçme kararında buldu. Fakat geçitleri bilmiyordu ve Türkler geçişleri bize yasakladıklarından böyle bir girişim çok tehlike arz ediyordu.

Yürüyüşün ikinci günün ortalarına doğru Türkler (kendilerine uygun biçimde aralarında uzlaşmaları gereğince) bizim ordumuzu takip eden bir birlik topladılar ve bizimkilerin kolaylıkla geçebileceği nehrin bir noktasına yönelik olarak da bir diğer birliği nehrin kıyısında bulundurdular. İşte bundan dolayı bizimkilerin düşman üzerine yürümeleri çok zorlaştı. O sırada Türkler, bizimkilere ok attırmak için adamlarından üçünü karşıya geçirdiler, bunun üzerine bizimkiler oklarını attılar, iki düşman birliği aynı anda büyük çılgınlıkla attılar ve kendilerini yapabildikleri kadar korudular. Hemencecik meşhur kontlar Henri, Kont Thibaut'nun oğlu, Thierry de Flandre ve Guillaume de Mâcon adamlarıyla birlikte ve yıldırım hızıyla onları takibe koyuldular ve sarp bir kıyıda ok yağmuru altında, karşıya benim anlatamayacağım bir süratle Türklerin ordu birliklerine daldılar. Diğer tarafta ve coşkuyla kral atının dizginlerini serbest bıraktı ve artçılara saldırımlarla karşılaşmak üzere ileri atıldı. Onları kaçırttı, dağıttı ve dağlardaki boğaza kadar geri püskürttü, Türklerin atlarının sürati geri çekilişlerini kolaylaştırdı. Böylece her iki saldırı hızlıca ve kolayca başarıya ulaştı ve ovanın her iki yanı dağların eteklerine kadar cesetlerle kaplandı. Bir emir tutsak edildi ve o kralın huzuruna götürüldü, emir sorgulandıktan sonra infaz edildi⁶⁸.

⁶⁸ Bu emirin kim olduğu tespit edilememiştir.

Bizim çok fazla uzağımızda olmayan bir yerde imparatora bağlı küçük bir şehir vardı ve burası Antakya'nın küçültülmüş adını [Antakyacık] taşıyordu⁶⁹. Burası bizim önümüzden kurtulan Paganların sığınağı oldu. Buradan itibaren imparator [Bizans İmparatoru] bizim için sinsî bir hainden açık düşmana dönüştü. Kral kaçanların kapandığı bu şehri almak için saldırmak istedi fakat erzak neredeyse hiç kalmamıştı ve bu fakir şehirde ganimet olarak alınacak bir şey bulunamazdı.

Askerlerimiz arasında nehrin geçişi sırasında beyazlar giyinmiş bir şövalyeyi gördüğünü söyleyenler oldu (ki bu kimse daha önce görünmemişti ve sonra da görünmeyecekti) ve bu beyaz şövalye bizimkilerin önünde yürüyerek çarpışmada ilk darbeleri indirdi. Bu konuda ne aldanmak ne de aldatmak istemiyorum; bütün bildiğim böylesi bir kriz anında ilahi güçlerin yardımı olmaksızın böylesine büyük ve kolay bir zafer kazanılamazdı ve de düşmanlarımızın bize yağdırdığı demir yağmuru altında, eğer Tanrı bizim tarafımızdan kayıpsız bir zafer istememiş olsaydı, her taraf yaralı ve ölüyle kaplanırdı. Bizden sadece Milon de Nogent, nehrin sularında boğularak hayatını kaybetmişti.

Bizim ilerlediğimiz yol Türklerle Greklerin sınırlarında bulunuyordu; fakat biz hem birilerinin hem de diğerlerinin düşmanlarımız olduklarını biliyorduk. Türkler ölülerine ağlıyorlardı ve çevredeki diğer Türkleri çağırıyorlardı. Yedi gün içinde bizden intikam almak için çok büyük sayılarda toplandılar ama biz üçüncü günü Laodicée'ye ulaştık, onların hain planlarına karşı güvendeydik.

Burada Alman imparatoru ile Konya'dan gelen Kont Bernard'ı hatırladım, o kardeşleri için hayatını feda etmişti. Bu da bana onunla aynı adı taşıyan imparatorun kardeşi, Frysingen piskoposu ile birlikte yürüyen bir diğer kontu hatırlattı, o da aynı kaderi paylaşmış ve benzer bir ihanette ölmüştü. Gerçekten de bu Laodicée şehrinin valisi Almanları dağların ötesine götürmeyi vaat etmişti ve onları yol olmayan bir bölgeye, Türklerin tuzağına sürüklemişti. Burada birçoklarıyla birlikte kont da öldürülmüş, kaçabilenler saklanarak hayatlarını kurtarmışlardı ve Laodicée'nin valisi ve onunla birlikte giden Grekler Almanların ganimetlerini Türklerle birlikte paylaşmışlardı. Bu vali ya önceki suçundan dolayı kraldan korktuğu için veyahut bizi de farklı bir şekilde zehirlemek isteğinden şehirde işe yarar ne varsa dışarı çıkarttırmış

⁶⁹ Bu şehir Menderes Antiochia'sı mı yoksa Pisidia Antiochia'sı mı? S. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, c. II, s. 225, Pisidia Atiokheia'sı olduğunu söylüyor. E. Altan, E. Altan, **İkinci haçlı Seferi (1147-1148)**, s. 83'de aynı görüşü tekrarlıyor.

ve daha önce kullandığı hileyi kullanmaktan sakınmıştı. Daha az feci olmayan başka bir kötülük arayışındaydı. Bu kötü adam Laodicee'den Antalya'ya (ki biz buraya on beş günlük bir yürüyüşten sonra ulaştık) kadar yol güzergâhında, eğer gümüş fiyatına zahire satın almak mümkün olmazsa veya boşaltılmış bir şehirde zor kullanarak ganimet kaldıramazsak, bizim hiçbir yerde erzak bulamayacağımızı ve bizim hepimizin açlıktan öleceğimizi biliyordu.

Böylece kral bu konuyu piskoposlar ve büyüklerle görüştü zira kendisi bile akıllıca davranıldığından kimsenin şüphe etmesini istemiyordu, o yüzden her zaman sorunları herkesin ortak yararına çoğunluğun görüşü doğrultusunda çözüyordu. Gerçi kendisi diğerlerinin tümünden gençti, yaşlıları her zaman arardı ve yaşlı insanların tecrübelerine göre görüşünü oluştururdu. Onun bu övülesi yanı küçümsenirdi ama o bir senyörün yapması gerektiği gibi davranıyordu ve bir bilge gibi hareket ediyordu, ona tabi olanlar onun bu özelliğini her zaman emsal görüyorlardı.

Oysa bu sırada başkalarının işlerini tartışanlar ve farklı görüşler üzerine itiraz edenler bu defa, bu zor durumda herkesin maruz kalabileceği bu tehlikeden nasıl kurululacağına ilişkin bir fikir bulunamamasından şaşkınlığa düştüler. Uzlaşmayla boşaltılacak bir şehirden iase bulunmasını istediler, savaşçı adamlardan erzak talan edilmesi veya yiyecek satın alabilmek için zenginlerin soyulması talep edildi. Fakat aranılan [çözüm] bir türlü bulunamadığından bütün sözler boşa oldu. Bununla birlikte dağların vadilerine kaçan şehirlileri aramak çözüm olarak görüldü, onlarla barış yapılacak ve onların kendilerine zahire getirmesi sağlanacaktı. Bu proje kısmen uygulanabildi. Bir hayli şehirli bulundu fakat onlar erzak getirmedi, bir gün kaybettikten sonra Laodicee'den hareket ettik. Ordumuzun gerisinde önünde bize çok yakın mesafeden Türkler ve Grekler bulunuyordu.

Geçmekte olduğumuz dağlar henüz Almanların kanıyla kaplıydı ve hemen önümüzde onları katleden aynı düşmanları görüyorduk. Kral çok bilgi sahibiydi ama boşuna, burada ilerleyenler, birilerinin birliklerini görürken diğerlerinin cesetleri görülüyordu. Kral ordusunu savaş düzenine soktu. Burada, kralın amcası Maurienne Kontu ile birlikte Geoffroi de Rancogne'u kralın bizzat öne göndermesi bizim feci garezimiz oldu. Güneye doğru yürüyüşümüzün ikinci gününde geçilmesi zor yalçın bir dağla karşılaştık. Kral bütün gün bu dağı geçme çabası gösterilmesi kararını aldı ve orada kamp için çadırlar kurulmadı. Buraya ilk ulaşanlar, oldukça erken bir saatte,

hiçbir engelle karşılaşmadılar ve artçıları gözetlemekte olan kralı unutup dağı aştılar ve o sırada diğerleri onları çok uzaktan takip ediyorlardı, ilk gelenler çadırlarını dağın öteki tarafına saat dokuzda diktiler. Dağ sarp ve kayalıktı; sert bir patikadan çıkıyorduk, zirvesi bize göğe değiyor gibi geliyordu ve vadinin dibinde akan dere cehennemin komşusu gibiydi. Yine kalabalık aynı noktada yığıldı, birileri diğerlerini sıkıştırıyordu, durdular, öndeki şövalyeleri düşünmeden yerleştiler ve yürümekten ziyade o alana çakılıp kaldılar. Yük hayvanları yalçın kayalıklardan düşerken, rastladıklarıyla birlikte yuvarlanıyorlardı. Bitmek bilmeyen kayalıklar da büyük bir kıyım yapıyordu ve iyi yollar bulmak için etrafa dağılmış insanlarımız korkuyorlardı, düşüyorlardı ve diğerlerini de düşerken sürüklüyorlardı.

Bu sırada Türkler ve Grekler, düşenlerin ayağa kalkmalarını engellemek için durmaksızın ok yağdırdılar. Düşmanlarının üzerine darbe indirmek için [Türkler] toplandılar, böylesi bir seyirden mutluluk duyuyorlardı ve akşam olunca daha fazlasını umut ediyorlardı. Gün battı ve uçurumlar git gide ordumuzun kalıntılarıyla doldu. Fakat bir süre sonra düşmanlarımız bu başarıları yeterli görmediler ve yeniden cesaretlerini toplayıp ordumuzun birliklerinin üzerine geldiler. Onlar artık öncülerden korkmuyorlardı ve sadece artçıları oluşturanları görüyorlardı: silahsız zavallı halkı vurup devirdiler. Koyun sürüsü gibi kaçtık. O sırada atılan çığlıklar göklere yükseldi ve kralın kulaklarına kadar ulaştı. Bu sırada kral mümkün olan her şeyi yaptı fakat gök ona hiçbir yardım göndermedi, bununla birlikte gecenin gelmesi felaketimize biraz olsun son verdi⁷⁰.

Bu sırada bana gelince, papaz sıfatıyla Tanrı'nın adını zikretmekten veya diğerlerini yaşanacak başka bir çarpışma için cesaretlendirmekten başka bir şey yapamıyordum. Beni öncülerin kampına doğru gönderdiler. Orada olup biteni anlattım. Herkes hırsla doldu silahlarını aldı. Geldikleri yere bütün hızıyla geri dönmek istediler ama yürüyemediler bile, yer o denli sarptı ki üstelik düşmanlar, karşılaştıklarında saldırıyorlardı ve onların ilerleyişini engelliyorlardı.

Bu aynı zaman içinde, tehlikenin ortasına terk edilmiş olan kral birkaç asilzadesiyle birlikteydi ne binecek atı ne de yakın korumasını yapan emir erleri vardı (çünkü bu dağı aşmak için hazırlık yapmamışlardı zira onların ertesi gün geçmeleri

⁷⁰ Fransız Haçlı ordusunun 7 Ocak 1148'de uğradığı bozgun için E. Altan, **İkinci haçlı Seferi (1147-1148)**, s. 75-92; M. Kesik, **Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)**, s. 85-88.

uygun görülmüştü). Diyeceğim ki kitle halinde ölenlerden sağ kalanları kurtarmak için kral kendi canını unutarak geri hatları aştı ve orta hatları tahrip eden düşmanlara kahramanca direndi. Pervasızca kâfir halkla savaştı, kendisinden yüz kat daha güçlüydüler ve üstelik arazi onlara yardımcı oluyordu. Bu noktada, gerçekten de atlar koşuyordu diyemeyeceğim ama bastıkları yeri tutuyordu ve saldırının yavaşlığı, darbeleri daha az etkili kılıyordu. Kaygan bir araziyi işgal etmiş olan bizimkiler bütün güçleriyle mızrakları kaldırdılar fakat atlarının onlara yardımı dokunmuyordu ve aynı anda düşmanlar ağaçlara veya kayalara yaslanarak, oklarını büyük bir güvenle atıyorlardı. Bu sırada kralın uzaklaştırdığı kalabalık kaçtı, kaçarlarken ağırlıkları veya taşıyabildiklerin göturdüler ama kralı ve her türlü tehlikeye açık haldeki kontları bıraktılar. Eğer Efendimiz benzer örneği göstermemiş olsaydı hizmetkârlarının hayatını kurtarmak için senyörlerin öldüğünü görmek çok acınası bir hal olurdu. İşte nihayetinde burada Fransa'nın en güzel çiçekleri Şam şehrinde meyvelerini vermeden önce soldular. Bu anlatım benim sadece gözyaşlarımı kurutuyor ama kalbimin derinliklerini yakıp kavuruyor. Bu düşüncede yine de mantıklı bir teselli bulunabilir, onların geçmişlerini kıymeti dünya durdukça yaşayacak ve günahlarından arınmış ve sağlam bir imanla ölmüş olanlar şehitliğin tacı olmaya layıktırlar. Onlar çapıştılar ve onların her biri etraflarında ceset yığını bırakarak en azından öçlerini almaksızın ölmediler. Fakat düşmanlar durmaksızın adam topluyorlardı ve sayısal üstünlüklerini her zaman koruyorlardı. Burada artık koşamayacak olan atları öldürdüler hâlbuki onlar en azından şövalyelerin ağır silahlarını taşıyabilirlerdi. Piyade haline gelen Haçlılar sanki bir deniz gibi olan düşman dalgalarında boğuldular ve biri birlerinden ayrılıp sağa sol dağıldılar, soyuldular, yalın ayak kaldılar.

Bu kargaşa içinde kral, kalabalık olmayan ama çok meşhur maiyetini kaybetti. Ve o, kahraman olduğu kadar çevik de olan kral yüreğini her zaman muhafaza etti, Tanrı'nın selameti için oraya koyduğu bir ağacın dallarına tutundu bir kayanın tepesine çıktı. Kalabalık bir düşman onu şahsen yakalamak için etrafını sardı, uzakta olan diğer düşmanlar ise ona ok attılar. Fakat Tanrı'nın isteği ile zırhı onu kendisine değen oklardan korudu ve kan damlayan kılıcı ile kayayı özgürlüğü için savundu, onun elinden çok sayıda düşmanın kellesi düştü. Nihayetinde düşmanlar onu tanımamışlardı, onu yakalamanın güç olduğunu görünce ve diğer savaşçıların

gelebileceği korkusuyla saldırmaktan vazgeçtiler ve geceden önce savaş meydanından ganimet toplamak için uzaklaştılar.

3.3. YEDİNCİ KİTAP: KRAL VII. LOUIS'NİN ANTALYA'DAN ANTAKYA'YA GİDİŞİ

Bu sırada ağırlıkları taşıyan kalabalık hâlâ fazla uzakta değildi; zira onlar çoğaldıkça ve saflar sıklaştıkça falezlerin arasında yürüyüş daha ağırlaşıyordu. Kral yaya vaziyette bulunduktan sonra yeniden ata bindi ve biraz karanlık çökmüş olmasına rağmen yola koyuldu. Bir süre sonra artçıların çadırları da aceleyle geldiler, şövalyelerin birlikleri kralı yalnız, üstü başı kan revan yorgun halde gördüler. Böylece sormaksızın olup biteni anladılar ve acı acı ağladılar ve yaklaşık kırk kişi olan yoldaşlarını bir daha bulamamanın acısından hiçbir şey onları teselli etmedi. Kayıpların içinde Varenne kontu ve kardeşi Evran de Breteuil, Manasse de Beuil, Gaucher de Montjay ve diğerleri de vardı ama herkesin adını anlatımı uzatmamak için zikretmeyeceğim.

Hayatta kalanlar yine de şevkle doluydular ve şimdi sayıları da fazlaydı ama gece olmuştu ve düşman derin vadinin diğer tarafını da tutuyordu, hiçbir imkânın olmamasından dolayı vakit onları takip etme saati değildi. Şövalyeler kralın çadırlarına gittiler ama geç kalmışlardı korktukları doğrudu ama yine de efendilerini sağ salim görmek onlar için bir parça teselli oldu.

O gece gözler kapanmaksızın geçti, herkes kendilerinden birisinin geri gelmesini bekledi ama gelen hiç olmadı veya gelenlerin hepsi soyulmuştu ve onlar kaybettiklerini düşünmeksizin kurutulduklarına sevindiler.

Bu sırada herkes kralın gün boyunca yürünmesi emirlerine uymayan Geoffroi'nın asılmayı hak ettiğine inanıyordu. Hatta belki de halk Geoffroi ile aynı hatayı işleyen kralın amcasının da asılması gerektiğini düşünüyordu. Gerçekten de her ikisi de suçlu idi ama kralın amcasını ayrı tutmak gerekiyordu, bu durumda da diğerini cezalandırmak imkânsız hale geldi.

Ertesi gün güneşin parıltısı acımızı dağıtmadı, bize mutlu ve ganimetlerimizle zenginleşmiş düşmanın ordusunu ve onların dağları kaplayan sayısız kuvvetlerini gösterdi. Önceki günün sefilleştirdiği bizimkiler bu sırada yoldaşlarına ve kayıplarına

ağlıyorlardı ve daha ihtiyatlı davranıyorlardı. Fakat artık çok geçti ve ellerinde kalanı korumak için düzene girdiler ve kendilerini dikkatlice korudular. Oysa kral asillerin sefilliğine tahammül ediyordu ve sıradan insanlara merhametlice davranarak, acılarını cömertçe teselli ediyordu. Kendisinin de onlar kadar bir Şeyler kaybetmiş olduğunu unutmıŐ bulunduğu söylenmekteydi. Zaten açlık, günlerden beri birazcık ot yiyen ve hiç tahıl yememiş olan atlara acı ektiriyordu; zaten insanlar için de yiyecek yoktu ve üstelik bu sırada insanların kat etmesi gereken on iki günlük yürüyüşleri vardı, ve kanın tadına varınca daha acımasızlaŐan vahşi hayvanlara benzeyen düşmanlar artık bizi daha cesurane ve ganimetlerimizle zenginleŐtiklerinden beri daha açgözlülükle hırpalıyorlardı. Tapınakıların stadı, dini karakteriyle saygıdeğer adam ve şövalyeler için bir değer emsali olan Senyör Everard des Barres, biraderlerinin yardımıyla düşmanlara kafa tuttu, kendisine bağlı olanların savunmasını cesaretle ve akıllıca gzetti, ve başkalarına ait olan sertlikle ve bütün gücüyle onları korudu. Diğer taraftan kral, onların yaptıklarını görmekten ve onları taklit etmekten hoŐlandı ve bütün ordunun onların verdiği emsali takip etmesi için elinden geleni yapmasını istedi. Kral, açlığın insanları gcszleŐtirdiđinde, zayıfları destekleyen tek Őeyin amaçta ve cesaretle birleşme olduğunu biliyordu.

Bundan dolayı, ortak bir uzlaŐıyla, bu tehlikeli durumda, herkesin Tapınakı biraderlerle karŐılıklı kardeŐlikte birleŐeceđi kararına vardık. İmanlarına bağlı zengin ve yoksullar asla kampı terk etmeyecekler ve üstatların verecekleri her türlü Őeye [emre] itaat edeceklerdi. Dolayısıyla onlar, Gilbert adında birini stat olarak tanıdılar ve Gilbert'in her biri emrinde elli őövalyeye komuta edecek yardımcıları oldu. Bu yardımcılara, hemen geri çekilmek yerine, durmaksızın bizi hırpalayan düşmanlara sabırla karşı koymaları talimatı verildi. Ve dahası bir direniŐe karşı koyacakları zaman, kendilerine verilecek emir gereğince, çağrıldıkları zaman arkaya kampa geleceklerdi. Onlar bu talimatları alır almaz, birinci safın sonuncu saf üzerine gelmemesi ve ordunun yanlarını gözetecek olanlar arasında karmaŐa çıkmaması için tutacakları mevkilere grevlendirildiler. Doğanın veya kr talihin yalın ayak bıraktığı kimselere gelince (zira eŐyalarını ve paralarını kaybetmiş olan çok sayıda soylu, yaşam tarzlarına ters bir Şekilde kalabalığın geri kalanıyla yürüyorlardı) onlar, düşmanların oklarına karşı koymaları için diğer herkesin arkasına yerleŐtirildiler.

Kanunun efendisi olan kral da ortak yasaya itaat etmek istedi ama kimse ona emir vermeye cüret etmedi. Ancak o, bu sırada kendisine eşlik eden kalabalık bir birliği, herkesin koruyucusu ve senyörü olmasından dolayı, en zayıf yerleri desteklemek için, buralara destek kuvveti olarak göndererek kullandı.

Böylece kurulan düzene göre ileriye doğru yürüyorduk. Dağlardan indikten sonra ovaya girmiş olmaktan mutluyduk ve muhafızlarımız tarafından korunan bizler, düşmanların küstah saldırılarına karşı, hiçbir kayıp vermeksizin direniyorduk. Yolumuzun üzerinde, aralarında bir mil mesafe olan iki nehre rastladık ve kıyılarındaki derin bataklıklar nedeniyle onları geçmesi zordu. Birinciye geçtikten sonra, diğer kıyıda ordunun gerideki saflarını bekledik ve bu arada çamurlara saplanmış zayıf hayvanları kollarımızla çıkarıyorduk. Sonunda son şövalyeler ve yayalar, neredeyse düşmanlarla karma karışık olarak geçtiler, bununla birlikte hiç kayıp yoktu, durmaksızın büyük bir cesaretle savunuyorlardı. Hemen sonra, iki kayalık arasından geçmekte olan ikinci nehre doğru yöneldik. Kayalıkların tepesinden ordu ok yağmuruna tutulabilirdi. Türkler her iki kıyıdan bu kayalıklara doğru koşturdular ama şövalyelerimiz onlardan önce tepelerden birini işgal ettiler. Türkler diğer zirveye tırmandılar ve başlarından şapkalarını çıkartıp ayaklarının altında çiğnediler, söylendiğine göre, onlar bu hareketleriyle, hiçbir korkunun kendilerine bulundukları mevkii terk ettiremeyeceğini bize göstermek istiyorlardı. Ancak böylesi durumda bu gösteri aldatıcı oldu veya hiçbir şey ifade etmiyordu zira askerlerimizin piyade birlikleri hemen Türkleri tuttukları yerden kovaladı.

Bunlar kayalığın tepesini terk ederlerken, şövalyelerimiz, iki nehrin arasında onları doğramanın mümkün olacağını düşündüler. Böylece üstadın iznini aldıktan sonra hepsi birlikte Türkleri takibe koyuldular ve yakalayabildiklerinin hepsinden ölen yoldaşlarının ve kendi öz kayıplarının intikamını aldılar. Bu şekilde çok sayıda Türk çamurlara doğru püskürtüldü ve onlar burada ölümü ve bir mezarı buldular.

Bizinkiler öfkelerinin doruğundayken, kaçanları böylece kılıçtan geçiriyorlar ve onları amansızca takip ediyorlardı. Açlık onlar için artık daha tahammül edilebilirdi ve gün mutluydu. Ancak Türklerin ve Greklerin bizi imha için çok çeşitli çalışma şekilleri vardı ve hatta bu imha için, önceleri düşman olmalarına rağmen birleşmişlerdi. Onlardan büyük ve küçük kalabalık sürülerini otlatanlar, hepsini topluyorlardı [kaçırıyorlardı] ve bizim önümüzde yenebilecek [her şeyi] yakıyorlardı.

Dolayısıyla çadırlar, elbiseler, silahlar ve daha birçok şeyden oluşan yükleri taşıyan atlarımız yolda, yorgunluktan bitiyorlar veya ölüyorlardı. O zaman da bizinkiler, düşmanların eline geçmesinler diye, sadece yoksulların taşıyabilecekleri hariç, yükleri yakıyordu. Ordu at leşi yiyordu ve bundan bolca vardı; taşıma için artık hizmet edemeyen atlar en azından insanların açlığını bastırmak için işe yarıyordu ve herkes bu besinle yetiniyordu, hatta zenginler bile bu eti una bulayıp, küllerin altında pişirebiliyorlardı. Bu şekilde açlığın acıları en azından hafifletildi ve kardeşlik bağımızın yardımıyla, dört defa düşmanları kaçırttık ve her seferinde zafer kazandık; dikkat ve ihtiyatla, Satalie'ye [Antalya'ya], kuvvetlerimiz hiçbir başarısızlık görmeden ulaştık⁷¹. Bununla birlikte, daha önceden Goeffroi de Rancogne, ölüm ve kayıplardan haberci olarak öncü gönderilmişti. Bu Antalya şehrinde Bizans imparatorunun atadığı, Türklerin yolculuğuna yardım eden, Landolph adlı bir temsilci vardı. O kendine yakışan şekilde, imparatora onu şikâyet ederiz düşüncesiyle, en azından bizim imha olmamızı umutla bekliyordu. Bize kaçamak cevap vermek için hazırlık yapıyordu.

O zamana kadar, yürüyüşümüz boyunca, bizi sakınmış olan yağmur bolca yağmaya başladı; yağmurda ıslandık, zaten küçük olan çadırlarımızın altı, üstü ıslandı, sanki daha fazlasını kaybedelim isteniyordu. Aynı günde Kutlu Meryem'in Kutsanmasını kutladık. Bütün seferi boyunca, kralın hiçbir gün ne ayini ne de dua saatlerini, yağmurların şiddetli yağdığı günler olsun, düşmanların bizi şiddetle hırpaladığı zamanlar olsun, hiç kaçırmadığını teyit edebilirim.

Böylece Antalya'da bolca erzak bulduk ama normalinden daha pahalı. Koruyabildiğimiz atlarımıza gelince, onların hayatta kalmaları için lüzumlu arpa-yulafı biz ne pahasına olursa olsun sağlayamıyorduk. Bu, bizinkilerin çoğuna göre Greklerin kalleşliklerinden dolayıldı. Onlar bize o yörenin çetin yerlerini gösteriyorlar ve bize verebilecekleri bir şeyleri olmadığını söylüyorlardı.

Şehrin dışında, bir ırmağa kadar uzanan çakıllı bir ova vardı, ırmağın ötesinde düşmanlar bize uzaktan gelen zahireyi ve hayvan yemini durduruyorlardı. Öylesine ki atlarımız, eğer silahlı şövalyelerimiz onları dışarı götürüp, getirmezlerse ot bile yiyemiyorlardı. Elimizde koruyabildiğimiz az sayıdaki atın sakin bir şekilde

⁷¹ Kral VII. Louis, 20 Ocak 1148'de Antalya'ya ulaşabilmiştir; E. Altan, **İkinci haçlı Seferi (1147-1148)**, s. 93.

dinlendirmekten ziyade açlıktan öldüklerini ve şehirde zahire bulmak için hiçbir imkânın olmadığını gören kral, baronları topladı ve onlara şöyle seslendi: “Atların açlıktan öldüğü yer, burada, şövalyeler bu şekilde dinlenemezler, üstelik bu şekilde bekleyerek, arzularını yerine getirmeyi ertelemekten pişman olacaklardır ve de böyle seferlerde hayatını kaybedenlere Tanrının bahşettiği şehitlik tacını almak maksadıyla, hasta ve yorgun da olsalar, gayretlerinin hedefine doğru gevşeklik göstermeden yürüme, imanla dolu adamların yükümlülüğüdür”. Kral baronlara gitmeyi teklif etti. Senyörlerine sadakatlerini muhafaza eden, mümkün olduğunca onu takip eden baronlar ve kararlılıkla yükümlülüklerini yerine getiren baronlar, krala şöyle dediler: “Kahramanca seferlere komuta etmek krala ait olduğu gibi, aynı şekilde mümkün olan her şeyi üstlenmek de akıllı bir şövalyenin görevidir. Emrinizde olan bütün şövalyeler bugünlerde silahlarını attılar ve piyadeye dönüştüler ve hatta bunların arasındakilerin çoğu asillerdir. Bazıları at satın alamıyor çünkü sahip oldukları her şeyi ya kaybetti ya da harcadı. Elinde biraz bir şey [para] kalmış olanlar ise atlarını beslemek için arpa-yulaf bulamıyorlar. Herkes bu şehrin insanlarından, deniz yoluyla Antakya’ya üç günde, hatta daha kısa sürede gidildiğini öğrendi ve bu yolculuk limandan limana [uğrayarak] daha verimli memlekette ve tehlikeye maruz kalmaksızın yapılabilir. Buna karşın, karadan [yürürsek] kırk günlük yol var ve [bu yürüyüş] her tarafta büyük bir kıtlığın olduğu ve düşmanlarla kaplı, sellerin aşılamaz hale getirdiği bir memleket üzerinden yapılacak. Şu durumda onlar [Haçlılar] denize güvenmek ve yiyecek satın almak için parası olmayan, yorgunluğa katlanmak için cesareti bulunmayan kalabalık yaya adamlarla birlikte [denizden] gitmek istiyorlar. Grekler onlara, çevredeki şehir ve adaların çok sayıda gemi sağlayacağını vaat ettiler. Bize gelince, biz sizinle yaşamak ve sizinle ölmek istiyoruz ve bize söyleyeceklerinizi öğrenmek için sabırsızlanıyoruz”.

Bunun üzerine kral, bir krala ve kendisine yakışır şekilde onlara cevap verdi: “Ben zengin kaldığım sürece hiçbir onurlu adam ihtiyaç içinde olmayacak ve gerekli olduğu durumda benimle birlikte ve sabırla sefaletle tahammül edemeyecek onurlu bir adam da olamaz. Dolayısıyla seçilmiş olan ve bizim imkânlarımıza yardımcı olan onurlu insanlar [asiller], silahsız bütün kalabalığı gemilere bindireceğiz. Bizim için sürekli zararlı olan bu insanlar, yiyeceklerin bizim için daha pahalı olmasına yol açtılar

ve yürüyüşümüzde bizi yavaşlattılar. Bize gelince, dünyada kahramanlık ve şanda eş benzerine sahip olmayan şanı büyük babalarımızın takip ettiği yolu izleyeceğiz”.

“Babalarımızın şanınin küçümsenmesi ne isteriz ne de buna yol açamayız ancak onlar buraya kadar bizim sahip olmadığımız bir kolaylıkla gelmişlerdi. Gerçekten de babalarımız Konstantinopolis ve Saint-George Kolu’nu [İstanbul Boğazını] geçtikten sonra, aradıkları hedefe ulaştılar, hemen Türklerle karşılaştılar ve onların topraklarında, şövalyeliği en coşkulu şekilde icra ettiler. Onlar kaleleri ve şehirleri zapt ederek her zaman zengin kaldılar fakat biz Türkler yerine, Hristiyanlar olarak uzlaştığımız, bizim felaketimiz için hilelerle dolu Greklerle karşılaştık ve onlar bizi aylaklık, tembellik ve dolandırıcılıklarıyla uyutup, sahip olduğumuz neredeyse her şeyi harcattılar. Bazıları[mız] delice bir güvenlik duygusu içinde uyudu, kimileri acımasız sefaletin baskısıyla silahlarını bile sattı veya atlarını kaybettikten sonra silahlarını attı. Bize emrettiğiniz her şey bizim için şüphesiz onurdur fakat biraz önce söylediğimiz nedenler dolayısıyla sefere girişmek için çok az güven vardır. Buna rağmen yorgunluktan korkmayan ve her türlü korkuyu atmış olan bizler, eğer şövalyeleri ayağa kaldıracak atlar bulabilirsek, arzu ettiğinizi yapacağız”.

Bunun üzerine atlar temin edilmeye başlandı ama çok az sayıda bulundu ve bunlar da işimize yaramaları için çok zayıftılar. Bu durumda kral, gönlü razı olsa olmasa da, denizin tehlikeleri içinde, asillerin arasında tehlikeler içinde, sahte kardeşler arasında tehlikeler içinde, yalnızlığın tehlikeleri içinde, Aziz Paul’ün yaptığı gibi, denizin fırtınalarına karşı Tanrının sabır bahşetmesi için, denizden gitmeyi kabul etmek zorunda olduğunu gördü. Sonunda şehrin komutanı ve imparatorun temsilcisiyle bu konu görüşüldü, her ikisi de tüm orduyu taşıyacak gemileri getireceklerini vaat ettiler.

Ancak kış çeşitli sertliklerini bize gösterdikten sonra nihayet bize yağmur, kar, yıldırımlar ve şimşekler yaşattı. Tanrı’dan umut ettiğimiz rüzgârı neredeyse beş hafta bekledik ve üstelik Greklerin bize vaat ettikleri gemiler de bizi beklemek zorunda bıraktı. Bizim beklemede az zamanımız kaldığını gören Grekler, pazarlarda servetlerimizi soyarcasına bizden alarak, yetenekli oldukları tüm kötülükleri bize uyguladılar ve yaptıkları önerilerle bizim yıkımımız için çalıştılar. Sağlıklı ya da hasta her bir adam çeşitli şartların gerektirdiği her şeyi buluyordu ama pahalılık onları

eziyordu. Bir tavuk için on iki sous⁷², bir yumurta beş veya altı denier⁷³ ödüyorduk; bir soğan veya baş sarımsak yedi veya sekiz denier ediyordu; pazarlık yaparak, büyüklüklerine göre iki fındık bir denier idi; hâlâ bir atı veya bir katırı olanlar, onları bir ekmeğe değişiyorlardı veya pazarda öküz gibi satıyorlardı. Ve işte Greklerle ilişkilerimizde durum böyleydi, onlara her şeyi düşük fiyatla sattık ve her şeyi aşırı pahalıya aldık. Türkler, Greklerin [kendilerine] anlatmalarından şövalyelerimizin atlardan yoksun olduğunu öğrendiler ve bu haberle cüretlenerek, onlarla [Greklerle] anlaşmalı bir şekilde ordumuza saldırmaya hazırlandılar. Kral durumdan haberdar olunca, açlıktan tükenmiş olsalar da atlarını muhafaza eden en zengin adamları (üstelik bunlar Tapınakçı biraderlerdi) yanına getirtti. Bizim üzerimize yürüyen düşmanların karşısına kral birden bire çıktı ve onlardan çoğunu öldürerek, köprünün olmadığı ırmağın kıyısına kadar onları püskürttü. Artık onlar ordumuzda çok sayıda ve iyi atlar olduğuna inanıyorlardı.

Bu sırada Grekler gemileri hazırlıyorlardı ve her şeyde olduğu gibi akıl almaz ücretler koyuyorlardı. Bir tek adam, Antakya'ya gitmek için elli mark ödüyordu. Greklerin söylediğine göre üç günde oraya gidecektik. Şehrin komutanı ve imparatorun temsilcisi, ordunun senyörü olarak krala küçük boyutta birkaç gemiyi ücretsiz sundular ve kral bu gemileri, piskoposlar ve baronlar arasında paylaştırdı çünkü kral onları mutlaka almak istemişti. Nakliye ücretinin aşırı pahalılığından kral şok olsa da, beyhude şikâyetleri ortadan kaldırdı ve ordunun geri kalanı için kendisine vaat edilen diğer gemileri talep etti.

Fakat bu şekilde gemilere binecek olan zenginlerin yoksulları beklediği sırada, Grekler günden güne değiştiler ve hatta aynı zamanda böylesi bir soygun yoluyla hem birilerinin [zenginlerin] ve hem de ötekilerin [yoksulların] bütün kaynaklarını çaldılar. Dolayısıyla bu şehirde dinlenmemizin bedelinin bütün sefer boyunca maruz kaldığımız yorgunluğun bedelinden daha pahalıya mal olduğuna inanıyorum. Bu hususları bilmeyenler, şüphesiz, şehri işgal etmek ve sakinlerinin yaptıkları sahtekârlıkların intikamını almak gerektiğini söyleyecekler. Böyle düşünenler, o sırada bizim yiyeceksiz, iç ve dış düşmanlar tarafından sağdan ve soldan kuşatılmış

⁷² Fransa'da ve Avrupa'nın çeşitli kullanılan eski bir para birimi. Adını Doğu Roma altını solidus'tan almıştır. Önceleri altın olarak darp edilirken, sonraları gümüş ve diğer metallerden de basılmıştır.

⁷³ Roma İmparatorluğu zamanında gümüş olarak basılan para. Sonraları Avrupa'da gümüş, bakır, kurşun ve diğer metallerden basılmıştır.

olduğumuzu ve dahi makineler olmaksızın yüksek kuleleri yıkmanın veya çift duvarlı suru çabucak çökertmenin bizim için imkânsız olduğunu düşünsünler. Kralın huzuruna gelmiş olan imparatorun temsilcisi ve kumandan şahsen, şüphesiz alikonabilirdi ama onları asmış olsak bile şehir halkı bu şehri bize teslim etmeyeceklerdi. Öte yandan kral, bütün davranışlarına rağmen, bir şehri hainlikle ele geçirmekten veya hiçbir başarı şansı yokken ordusunu genel bir tehlikenin içine atmaktan nefret ederdi. Tanrı, kötü kaderinden kurtardığımız Alman İmparatorunu esirgedi ve onun cahilce tavsiyeleri bizi bu felaketlere sürükledi! Ama adil yargıç olan Tanrı ve hatta bir insan, her iki orduda yer alan bu kadar çok Hristiyan'ı, zalim kalleşliğiyle katlettiren Bizans imparatorunu affedebilir?

Bu sırada yoksulluğun, sıkıntının son raddesine gelmiş, artık parası olmayan, hastalıklara yakalanmış, Greklerin gemiler konusunda yalanlarını öğrenmiş olan insanlar kralın huzuruna geldiler ve sefaletlerinin aşırılığını ve düşüncelerini aşağı yukarı şu cümlelerle ona açıkladılar: “Senyör kral, işte Majestelerinin huzurundayız, karışıklıklar içindeyiz ve bunların haklı sebepleri yok değil [bilincindeyiz] ve iyiliğimize olan güvenimiz huzurunuzda gelme cesaretini verdi. Greklere emanet edildiğimizde sizinle kara yoluyla gitmeyi reddetmiştik, biz hem aldatılmış hem de korkak idik. Şimdiyse yoksulluk bizi bu yola mecbur ediyor, hatta şef olmadan bu şekilde gitmek istiyoruz; ama Tanrı izin verirse, belki bu yolla bizi buralarda tehdit eden şeyden kaçınmak için bazı avantajlar bulacağız. Sizin hareketinizden sonra, belki de Türklerin kılıcı bu kalleş şehirlilerin ortasında kalmaktan bizim için daha az tehlikeli olacak”.

Bu sözler üzerine üzülen kral, alışıldık iyiliğiyle, felaket içindeki onlara öylesine büyük bir cömertlikle yardım etti ki, [şimdiye kadar] hiç harcama yapmadığını veya kendi evinde artık bir şeyinin kalmadığını sanırsınız. Daha sonra seferleri boyunca bu insanların güvenliğini sağlayabilmeyi isteyen kral, şehrin komutanı ve imparatorun temsilcisiyle, kuvvetli bir birlikle yakındaki iki nehrin ötesinde, [karadan gidecek] adamlarına refakat etmeleri şartıyla, beş yüz mark vermek üzere anlaştı. Onlar, karadan Haçlıları güvenlik altında Tarsus'a kadar yeterli sayıda koruma vereceklerdi. Son olarak zayıf adamlar ve hastalar iyileşinceye kadar şehre alınacaklar ve sonra diğerlerine yetişmeleri için gemilere bindirileceklerdi.

Paragöz ama Türklerden korkan komutan ve temsilci önce onlarla bir toplantı yaptı: O sırada kendilerine vaat edilen meblağın yarısını Türklere sunduklarına inanmak için her türlü nedenimiz vardı. Sonra geri geldiler ve şehrin en zengin sakinleri de onlarla birlikte hareket etti. [Bununla birlikte] onlar anlattığım anlaşmayı olduğu gibi yerine getirmeye yemin ettiler. Para onlara teslim edildi ve onlar hastalara şehre girmelerini ve diğerlerine de ertesi günü gitmek için hazırlanmaları emrini verdiler. Kral endişeyle yine askerleriyle ilgilendi ve bulabildiği kadar atları topladı ve onları liyakatleri bilinen şövalyelere verdi. Ayrıca birçok defa tecrübe ettiği kalleşliklerden endişe eden kral, ordusunun hareketine yardım etmeleri için Flandre Kontu ve Archambaud de Bourbon'u bıraktı ve daha sonra tüm askerlerinin hayır duaları arasında gemisine bindi⁷⁴.

Ertesi gün yaya askerler seferlerinde kendilerine rehberlik edece olanları beklediler. Bu sırada kralın gidişinden Grekler tarafından haberdar edilen Türkler, kolay birer kurban olarak onlara karşı harekete geçtiler. Fakat Flandre Kontu ve Achambaud de Bourbon hemencecik cesaretle dolu askerlerini savaş nizamına soktular ama onlar fazla çevik değillerdi çünkü onların sadece yorgunluktan bitkin çok az sayıda atları vardı. Buna rağmen düşmanla çarpışmak üzere yürüdüler, düşmanı yendiler ve düşmanları yağmalamaya geldiklerine sırtlarını döndürüp kaçırttılar. Fakat bizimkilerin arasında azimle düşmanları takip edebilecek kimse olmadığından, Türklerden sadece birkaç adam öldürdüler. Bundan sonra iki senyör kumandayı aldılar, imparatorun temsilcisi ve şehirliler, kralla yeminleştikleri anlaşmayı yerine getirdiler; ama o sırada bunlar, ilk kez, çevredeki Türkleri göstererek ve kışın sertliği gerekçesiyle, imkânsız olduğu bahanesiyle bu taleplere uyma konusunda özür dilediler.

Birkaç gün kaybettik ve bu konu üzerine çok sözler sarf edildi, tartışmalar yapıldı; ne adalet, ne haklılık, ne de şeref sözü Greklerden bir şey elde edemedi. Sonunda bize temin edilecek muhafız birliği üzerine kavga etmekten vazgeçildi ve sadece meydandaki surların altına bizimkilerin yerleştirilmeleri, onlar gemilere bininceye kadar burada açık pazar kurulması konusunda büyük zahmetle anlaşıldı.

⁷⁴ Kral VII. Louis, 19 Mart 1148'de Antakya'nın Samandağ limanına ulaşmıştır. Odon de Deuil, yolculuğun üç gün sürdüğünü söylediğine göre, Antalya'dan 16 Mart'ta ayrılmış olmalıdır; E. Altan, **İkinci haçlı Seferi (1147-1148)**, s. 97-98.

Sorunlar böylece halledildi ve kralın adamları gemilerine bindiler ve maruz kaldıkları hakaretlerin intikamını alamamış olmanın üzüntüsüyle gittiler.

Bir süre sonra Türkler şehre yaklaştılar, buraya girdiler, çıktılar ve açıkça Greklerle temas kurdular. Düşmanlarının dar bir alanda, iki düşman ve surlar arasında, tıpkı ağıldaki ne girebilen ne de çıkabilen koyunlar gibi çok sıkışmış ve böylece oklarının hedefinde olduğunu Türkler gördüler. Sur alçak ve kavisliydi, bizimkiler sayıları [nın azlığı]dolayısıyla duvarın koruması altında kalabiliyorlardı ve buradan uzaklaşmış olanlar kendilerini düşmanların ok atışlarına daha açık halde buluyorlardı. Bu şekilde kendileri için elverişli pozisyonları seçen Türkler onların üzerine oklarını atıyorlardı ve bazı adamları öldürdüler ya da yaraladılar. Bunun üzerine güçlü gençlerden bazıları surdan ayrılmaya başladılar ve hem kendilerinin hem de yoldaşlarının hayatlarını savunmak için, en azından ölümlerine karşılık bir bedel ödetmek için yaylarını aldılar. Kuvvet kullanarak huzuru sağlamaya çalışan bu gençler düşmanları geri dönmek zorunda bıraktılar. Hatta onlar bu sayede huzuru temin bile ettiler. Fakat Grekler, onları [Haçlıları] yaralamaksızın öldürtüyorlardı zira Grekler, sağlıklı insanlarla hastaları dar ve sağlıklı bir yere kapattılar: Parası olmayan kimileri açlıktan öldü, kimileri de kendilerini çevreleyen cesetlerin yaydığı kokudan zehirlenerek yığılıp kaldı. Böylece birçok insan öldü. Ve Grekler, onları doğrudan öldürmeksizin, sadece ölümün onları vurmasını bekleyerek, onları yok edeceklerini söylüyorlardı. Tehlikenin bu en uç noktasında, üç birlikten ikisi ve en kuvvetlilerden oluşan dört bin asker, ölümü savuşturmanın yolunu aramaya başladılar ve duvarın altında yaşamaktansa, kampın dışına ölüme gitmenin daha iyi olacağına karar verdiler. Bu şekilde silahlarını aldılar ve yakınlarda bulunan ama farklı büyüklükteki iki nehri geçmek için dışarı çıktılar. Birinciye çok kolay geçtiler ama ikincisinden önce çifte bir engel kendini gösterdi. Burayı ancak yüzerek geçebilirlerdi; üstelik kıyıda toplanmış olan düşmanla savaşarak geçişi zorlamak gerekiyordu. Fakat aynı anda hem nehri geçmek ve hem de çarpışmak imkânsız olduğundan, Haçlılar geldikleri yolu geri döndüler ve kaçmaya başladılar ve böylece öldürüldüler ya da tutsak düştüler.

Haçlıların kanları Türklerin öfkesini yatıştırdı ama aynı sıralarda Greklerin hainliği şiddetin şeklini değiştirdi. Türkler orada kalmış olanları görmek için şehre döndüler ve o andan itibaren fakirlerimize ve hastalarımıza büyük sadakalar verdiler. Buna karşın Grekler henüz gücü-kuvveti yerinde olanları kendilerine hizmet etmeye

zorladılar ve yaptıkları işlerin bedeli olarak, onların bedenlerini darbelere boğdular. Bazı Türkler ülkemizin paralarını yoldaşlarından satın aldılar ve kendi elleriyle bu paraları bizim fakirlerimize dağıttılar. Aynı zaman zarfında Grekler ise ellerinde bir şeyler kalmış olan bizimkilerin her şeyini alıyorlardı. Böylece bizimkiler, kendileri için çok zalim olan dindaşlarından sakınıp, merhamet gösteren kâfirlerin yanına güvenle gidiyorlardı ve öğrendiğimize göre Türkler geri çekilirlerken, üç binden fazla genç insan Türklere katıldılar. Ey bütün ihanetten daha zalim olan merhamet! Onlara ekmek veren Türkler, onların imanlarını alıyordu ve buna rağmen şurası da kesindir ki Türkler bizimkilerin hizmet etmesiyle yetiniyorlardı ve kimseyi inancını inkâr etmeye zorlamıyorlardı.

Dolayısıyla lanete maruz kalan Antalya şehrinin halkını Tanrı, beklenmedik bir ölümle vurdu ve bu öylesine sert oldu ki birçok ev tamamen boş kaldı ve dahi hayatta kalanlar, korku ve şaşkınlıkla şehri tamamen terk etmeyi düşündüler. Diğer taraftan, imparator, Tanrı'nın yargısından daha farklı olarak şehri yargıladı, şehrin pazarlar açması ve krala gemiler sağlamış olması dolayısıyla, şehrin sahip olduğu bütün altın ve gümüşü neredeyse tamamen aldı. İşte böyle Tanrı ve imparator farklı şekilde yargıladılar ve bununla birlikte her ikisi de bu şehri cezalandırdı.

Burada kral beş hafta geçirdikten sonra, gemiye bindi; onun gemilerinden bazıları denizde parçalandı veya hizmet dışı kaldı: Tanrı'nın lütfuyla buna rağmen hiçbirisi tamamen yok olmadı ve üç haftalık bir seyrüseferden sonra kral nihayetinde Antakya'ya vardı. Ey Pederim Suger, başımıza sadece çokça tehlike ve büyük kayıplar geldi ama en azından kralın kurtulmuş olduğunu düşünerek teselli bulursunuz. Ve hatta onun için çektiği bunca zahmet tecrübesi faydalı da olacaktır zira şimdi o, tehlikelerin ortasında kendini savunmasını, bunca kayıptan sonra mutlu kalmasını, bunca kötülüğe kararlılıkla ve akıllıca karşı koymasını biliyor. Sadece halkının felaketleri onun için tek ağır yük oldu ve bir kralın sadece kendisi için değil başkalarına yararlı olmak için de doğduğunu düşünerek, onları [sefalet içindekileri] her zaman teselli etti ve hatta bunu bir krala şefkatli olmanın yakıştığından ve yoksulluktan hiç korkamamanın onun vazifesi olduğundan yaptı. Nitekim o, sırayla hem öncüleri hem artçıları geceleri dahi bizzat gözeterek, erdemini kraliyet şahsiyetinin özelliklerinin üzerine koydu; zırhının ağırlığına, gecenin soğuğuna ve günün sıcağına tahammül etti. Bunca zahmetin, yorgunluğun içinde, hiçbir ilaca/çareye ihtiyaç duymaksızın kendisini sağlıklı ve

güvenli tuttu ve dua ve ibadetlerine devam edebildi zira kutsanmadan, günah çıkarmadan asla düşmanla karşılaşmaya gitmedi ve dönüşünde her zaman Tanrı'nın bütün eserlerini alfasından omegasına tekrarlayıp şükür ve af diledi. Bir kral gibi cömert, korkutucu bir şef, bir şövalye gibi cesur, genç bir erkek gibi coşkulu, yaşlı bir adamın olgunluğuna sahip olan kral, yere, zamana ve gereklere göre eğilmesini ve erdemiyle insanların saygısını, dindarlığıyla ilahi lütfu kazanmasını her zaman bildi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ODON DE DEUIL'ÜN ESERİNDE TÜRKLER VE TÜRKİYE

4.1. GESTE DE LOUIS VII ADLI ESERDE TÜRKLER VE TÜRKİYE ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Odon de Deuil'in bizzat kaleminden çıkan VII. Louis'nin Destanı veya VII. Louis'nin Haçlı Seferinin Tarihi adlarıyla bilinen incelediğimiz eser doğrudan Türkleri konu edinmemektedir. Katolik ruhban sınıfından olan yazarın tek amacı, Kral VII. Louis'nin Haçlı Seferi sırasında olup bitenleri, efendisi olan Başrahip Suger'ye rapor etmek ve samimi bir şekilde bağlı olduğu kralının övgüsünü yapmaktır. Bundan dolayı, Fransız kralı ve Batı Hristiyan dünyası adına ağır bir yenilgi ve başarısızlık olan ikinci Haçlı Seferi sırasında yaşananların birçoğu hakkında, Odon'un bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde ayrıntı vermediği ve çoğu olay ve olguları sessizlikle geçiştirdiği anlaşılmaktadır. Bu yaklaşımı açıktır ki koyu bir Hristiyan olarak yenilgiyi kabullenememesi ve kralının başarısızlığını örtme gayretiyle izah edilebilir.

Odon de Deuil, gerek birinci haçlı Seferi sonrasında, doğudan gelenler vasıtasıyla gerekse de İkinci Haçlı Seferi sırasında, özellikle İstanbul'da bulunduğu sırada, Bizanslılar aracılığıyla Türkler hakkında çok şeyler öğrenmiş olmalıdır. Ayrıca onun Anadolu'ya geçtikten sonra doğrudan Türkler üzerine gözlemleri de olmalıdır. Bütün bunlara rağmen Odon de Deuil, ne Türkler hakkında ne de Selçuklu Devleti üzerine gözlemlerini yansıtmadığı gibi doğrudan neredeyse hiç bilgi vermiyor. Bir karşılaştırma yapmak gerekirse Odon de Deuil, Jean de Joinville⁷⁵ kadar Türklere ilgi göstermiyor.

İlk haçlılarda olduğu gibi Odon de Deuil de Türkler salt “ötekiler”, azıllı düşmanlar olarak yaklaşım gösteriyor. “Turc” [Türk] tabiriyle Odon de Deuil, iki olguyu vurguluyor: Birincisi dili ve kültürüyle farklı olan bir milleti, ikincisi Müslümanlık ve Müslümanlığı. “Alman İmparatoru dağların geçitlerine terk ettiği binlerce adamını Türklerin oklarıyla kaybettikten sonra”⁷⁶, “Türkler, Grekler aracılığıyla şövalyelerimizin atları olmadığını öğrendiler”⁷⁷, “üç bin genç Türklere

⁷⁵ Jean de Joinville. **Bir Haçlı'nın Hatıraları**, Çev: Cüneyt Kanat, Ankara 2002.

⁷⁶ Odon de Deuil, **Histoire de la croisade du roi Louis VII**, s. 71-72

⁷⁷ Odon de Deuil, s. 116.

katılıp, Türk oldu”⁷⁸ şeklindeki ifadeler yazarın “Türk” hem bir millet adı hem de Müslüman olarak algıladığının göstergesidir.

Odon de Deuil, Türklerin dini konusunda da ayrıntı vermemektedir. Hatta metinde İslam ve Müslüman kelimeleri dahi geçmemektedir. İslam ve Türklerin dinini vurgulamak gerektiği zaman kullandığı kavramlar “païen” [pagan, inançsız], “infidels” [Kâfirler] veya “idolatre” [puta tapan] olmaktadır. Bu durum Odon’un İslam konusunda tamamen bilgisiz olduğunun göstergesi olarak yorumlanmamalıdır. İslam konusuna değinmeye gerek görmeyişinin, ilgisiz olduğuna işaret saymak gerekir. Zira İslam’ın kutsal kitabı Kuran, çok önceden Latince’ye çevrilmiş ve ruhban sınıfı içerisinde tanınıyordu. Üstelik Birinci Haçlı Seferi sonrasında, Latin Doğu’ya gidip gelmeler ve Latin Doğu’dan gelenler Müslümanlık hakkında yeterince bilgi sağlıyorlardı.

Odon de Deuil’ün VII. Louis’nin Destanı adıyla tanınan kaynak eserini Türk ve İslam tarihi bakımından özel ve özgün kılan belki de en önemli husus: Batılı Hristiyan yazarlar arasında “Turquie” yani Türkiye adını kullanan ilk tarih yazarı olmasıdır. Odon eserinde, “Romanie’nin [Bizans Ülkesi] ötesinde, engebeli sarp kayalıklar, dağlarla kaplı çok geniş topraklar güneye doğru, Antakya’ya kadar uzanır ve Türkiye ile sınır yapar” diyerek, Anadolu’nun Batı, Akdeniz bölgesi hariç, İç Anadolu için Türkiye adını kullanmaktadır⁷⁹.

Türkiye adlandırması, “Türklerin ülkesi”, “Türklerin yurdu” anlamında ilk defa Bizans kaynaklarında karşımıza çıkmaktadır⁸⁰. Fransızca şekli olan “Turquie” şüphesiz Grekçe Tourkia [Τουρκία] ifadesinin Fransızcaya geçmiş halidir. Bir yurt adı olarak Türkiye adını ilk kullanan yazar Theophylaktos Simokattes, VI. yüzyılda yaşanan gelişmeler dolayısıyla kullanmıştır⁸¹. Simokattes, bu adı İdil nehri civarı için kullanmıştır. Bir diğer Bizanslı kaynak Theophanes Confessor ise Kronografya’sında Batı Göktürklerinin toprakları ve Hazar Kağanlığı’nın Derbend ve çevresi ile kuzey

⁷⁸ Odon de Deuil, s. 123.

⁷⁹ Odon de Deuil, s. 73.

⁸⁰ G. Moravcsik, **Byzanturcica, II, Sprachreste der Türkvölker in den Byzantinischen Quellen**, Akademie-verlag, Berlin 1958, s. 320.

⁸¹ İ. Mangaltepe, **Bizans Kaynaklarında Türkler (Menandros Protektor ve Theophylatos Simokattes)**, İstanbul 2011; A. Tayfun Özcan, “XVI. Yüzyıla kadar Türkiye ve Türkmenya Adının Batı Dünyasında Kullanımı ve sınırları”, **Türkiyat Mecmuası**, c. 22, İstanbul 2012, s. 62-81.

bölgelerine Türkiye adı verilmiştir⁸². Bir diğer Bizanslı Konstantinus Porfirogenitus, *De Administrando Inperio* adlı eserinde Türkiye tabirini Tuna boyları ve Macaristan için kullanmıştır⁸³. Anadolu dışında Türkiye adı verilen bir diğer ülke de Memlükler zamanında Mısır ve Suriye'dir⁸⁴. Görüldüğü üzere Bizanslılar, Türklerin yaşadıkları ve egemenlik kurdukları topraklar için "Türk yurdu, ülkesi" anlamında Türkiye adını çeşitli coğrafyalar için kullanmışlardır. XI-XIV. Yüzyıllarda Bizans kaynaklarının Selçukluların hâkimiyet kurdukları topraklar için de Türkiye adının kullanıldığı bilinmektedir. Bu hususla ilgili Bizanslı kaynaklar G. Moravcsik⁸⁵ tarafından belirlenmiş olmakla birlikte, tez çalışmamız sırasında bu kaynakları inceleyebilme imkânız olmadı.

Avrupalı Hristiyanlar Türkiye adını Bizanslılardan öğrenerek, yine Türklerin yaşadıkları topraklar, Türklerin yurdu anlamıyla kullanmışlardır. Daha önce de ifade edildiği gibi Haçlı kaynakları arasında Türkiye tabirini açıkça yazan ilk yazar Odon de Deuil olmuştur. Odon'un bu ismi kullanırken, "bu ülke daha önce tamamen Greklere aitti ve şimdi ise büyük bölümüne Türkler sahiptir" ifadeleri dikkat çekicidir. Bu ifadelerden, Anadolu'nun Türkiye olduğunun, Odon'dan önce kabullenildiği ve bu kabulü, Haçlılar arasında, ilk defa Odon'un dile getirmiş olmasıdır. Benzer bir kabulleniş, Ebru Altan'ın haklı olarak vurguladığı üzere Urfa ile ilgilidir. Bilindiği gibi İkinci Haçlı Seferi, Urfa'nın 1144 yılında Türkler tarafından yeniden fethi dolayısıyla ilan edildi ve yapıldı. Oysa hiçbir Haçlı kaynağında, Haçlı Seferiyle Urfa'nın geri alınması dile getirilmemektedir. İkinci Haçlı Seferi'nin amacı ve başat hedefi, Kudüs Haçlı Krallığı başta olmak üzere, Latin Doğu'daki Haçlı varlığını korumak ve güçlendirmektir. Urfa'nın kaybedildiğini ve Türk-İslam dünyasının artık bir parçası haline geldiğini Batı Hristiyan dünyası, açıkça ifade etmeseler bile kabullendikleri ortadaydı.

Türklerin yaşam tarzı, kültürleri, devlet teşkilatları, devlet adamları gibi konular da Odon de Deuil ilgi göstermeyip, sessiz kalmıştır. Türkmenlerin konar-göçerliği ve hayvan sürülerine sahip olmaları dikkati çekmiş olması kayda değerdir.

⁸² **The Chronicle of Theophanes Confessor**, trans. Edit. C. Mango and R. Scott, Oxford 1997, s. 389, 567'den nakleden A. Tayfun Özcan, s. 67.

⁸³ Constantinus Porphyrogenitus, **De Administrando Imperio**, ed. I. Bekker, **CSHB**, 148, 166, 174, 177'den nakleden A. Tülüce, **Bizans Tarih Yazımında Öteki Selçuklu Kimliği**, İstanbul 2011, s. 213

⁸⁴ Tuncer Baykara, "Türklüğün En Eski Zamanları", **Türkler Ansiklopedisi**, c. I, s. 384.

⁸⁵ Bakınız dip not 80.

Haçlıların yiyecek kıtlığı ve at bulmada büyük sorunlar yaşadıkları bir sırada, konar-göçer Türkmenleri kast ederek, “Onların arasında büyük ve küçükbaş, kalabalık, çeşitli hayvan sürülerini otlatanlar, [sürülerini bizim önümüzden kaçırıp], önümüzdeki her şeyi biz tüketemeyelim diye ateşe veriyorlardı”⁸⁶ demek suretiyle, Türkmenlerin hayvancılık yaptıklarına işaret etmektedir. Konya’nın Selçuklu Türklerinin başkenti olduğunu da bilen Odon de Deuil, şehirden “çok yüce bir kent” şeklinde bahsediyor. Burası için “residence du Soudan” [Sultan’ın ikametgâhı yani başkenti] olduğunu söylüyor. Bu arada da Türk hükümdarına “sultan” denildiğinin bilincinde olduğunu da gösteriyor fakat Sultan I. Mesud’un adından hiç bahsetmiyor⁸⁷. Türk devlet adamlarına en azından ordu komutanlarına “emir” unvanının verildiği de Odon’un malumudur: Fransız Haçlı ordusu Menderes vadisi boyunca ilerlerken, Türklerin bir baskın verdiği, Türkleri püskürtmeyi başaran Haçlılar, “On fit prisonnier un émir [bir emiri esir ettiler] ve kralın huzuruna götürüldü ve sorgulandıktan sonra infaz edildi”⁸⁸.

Türk askeri yapısı ve ordusunun niteliği konusunda da kaynağımız suskundur. Selçuklu ordusu⁸⁹, Odon için öyle anlaşılıyor ki ayrıntıları üzerinde durulmayacak olan düşman birlikleri idi. Bununla birlikte Türklerden bahsederken onların sürekli atlı yani süvariler olarak savaştıkları dikkatinden kaçmamıştır. Türklerin atlarıyla hızlı saldırıları, ok yağmuruna tuttuktan sonra, yakın döğüşten sakınarak hızla geri çekilmeleri Odon’u bir hayli etkilemiştir. Bu savaş tarzına ilişkin eserin birçok yerinde ve her vesileyle ifadelerle rastlamak mümkündür. Odon de Deuil’ün Türklere yönelik gizlediği hayranlığı ise Türklerin okçuluğudur⁹⁰. “Yağmur gibi”, “dolu gibi” “Türk oklarının sağanağı altında” ifadelerine sıkça karşılaşılmaktadır. Eserde baştan sona Türklerle yapılan savaşlarda sanki hiç kılıçla yakın vuruşma olmadığı izlenimi verilmektedir. Baskınların okçularla yapılması, binlerce haçlının ok yağmuruyla öldürülmeleri özellikle vurgulanmaktadır.

Odon de Deuil’ün görgü tanığı yazar olarak, tek kaynak niteliği taşıdığı, 7 Ocak 1148 tarihindeki Fransız Haçlı ordusunun hezimete uğratıldığı yer konusunda bazı soru işaretleri bulunmaktadır. Savaş yeri olarak, Denizli’nin (Laodicée – Laodikeia) Honaz ilçe sınırlarında yer alan Antikçağ’daki adıyla Kadmos dağında, günümüzdeki

⁸⁶ Odon de Deuil, s. 110.

⁸⁷ Odon de Deuil, s. 74.

⁸⁸ Odon de Deuil, s. 95-96.

⁸⁹ E. Göksu, **Türkiye Selçuklularında Ordu**, TTK, Ankara 2018 (2. Baskı).

⁹⁰ E. Göksu, **Okla Yükselen Millet. Türklerde Ok ve Okçuluk**, İstanbul 2018.

Kazıkbeli geçidi konusunda araştırmacılar hemfikir görünüyor. Odon de Deuil, Efes sonrasında Fransız Haçlı ordusunun Menderes vadisini takip ederek, Laodikeia'ya ulaşmaya çalıştığını açık biçimde belirtiyor. Öncelikle şunu belirtmekte yarar vardır: Anadolu'da Laodikeia adını taşıyan üç kent, Denizli, Konya'nın ilçesi Ladik ve Samsun ilçesi Ladik. Ayrıca üç tane de Antiochia – Antioche (Antakya) vardır: Hatay il merkezi Antakya (Büyük Antakya), Lidya ya da Menderes Antiochia'sı (Aydın Kuyucak yakınında) ve Pisidia Antiochia'sı (Yalvaç'ın yanında). Menderes vadisi boyunca ilerleyen Fransız Haçlı ordusu, Türk topraklarına, sınıra kadar ulaşmıştır⁹¹. Bu dönemde günümüz Denizli, Lidya ve Pisidia Antiochia'ları ve Bizans toprakları içerisindeydi. Selçuklu ülkesi sınırına en yakın olan Pisidia Antiochia'sı olduğundan, S. Runciman ve E. Altan, Odon'un, Antakyacık veya Küçük Antakya dediği küçük şehri Pisidia Antiochia'sı olarak kabul etmişlerdir. Odon, geri çekilen veya kaçan Türklere, bu şehrin sığınak olduğundan da şikâyet etmekteydi ki bu tavrı buranın Pisidia Antiochia'sı olduğunu doğrulamaktadır. Buradan sonra ilerleyerek, Haçlıların, Laodikeia'ya geldiklerini ve şehirde hiç yiyecek bulamadıklarını Odon belirtiyor⁹². Eğer geldikleri bu Laodikeia, Denizli ise Fransız ordusunun Yalvaç'tan geri dönmüş olması gerekir. Oysa geriye döndüğüne dair hiçbir ifade bulunmamaktadır. Üstelik “üç günlük bir yürüyüşten sonra Laodikeia'ya ulaştık” ifadesi, Konya Ladik ilçesini akla getirmektedir. Dahası Laodikeia'dan Antalya'ya on beş günlük bir yürüyüş mesafesi olduğunu da Odon belirtmektedir. Denizli'den Antalya'ya yürüyüşün on beş günden çok daha az bir zaman alacağı açıktır. Bu durumda, savaş yerinin Yalvaç civarındaki Kaşıkçabeli olması ihtimali daha kuvvetli olarak görünüyor. Fakat Odon'un sefer yürüyüşü ve mağlubiyetlerle ilgili birçok konuyu geçiştirdiği veya önemsizleştirdiği göz önüne alınırsa, Fransız Haçlı ordusunun geriye dönüşünü yazmadığına da hükmedilebilir. Ordu geriye dönmüş ve Denizli üzerinden Kadmos dağı geçidini kullanarak Antalya'ya gitmek istemiş de olabilir. Nitekim III. Haçlı Seferinin tarihçisi Ansbertus, aynı güzergâhta Konya'ya doğru ilerleyen Alman İmparatoru Freidrich Barbarossa'nın bu bölgeden geçişini anlatırken şunları söylemektedir: “25 Nisan tarihinde, havari Philippus'un şehitlik ünvanına kavuştuğu ve harap haldeki Hierapolis şehrinden geçtik. Küçük bir nehri geçip meyan kökü,

⁹¹ Odon de Deuil, s. 96.

⁹² Odon de Deuil, s. 97.

kakule, mersin ağacı, hurma ve diğer bitkilerin yetiştiği hoş bir vadiye vardık. Burada, Laodikeia ovasında iyi bir ticaret pazarının bulunduğu Türk bölgesine ayak bastık ve burada bir gün kaldık. Bu şehir dağ ayağında bulunuyor, diğer tarafında ise Ephesus vardır ve burada Fransız Kralı Louis ve aynı şekilde Freising’li Otto’nun yenildiği söylenmektedir. Burası Bizans egemenlik bölgesinin sınırıydı”⁹³. Ansbertus’un bahsettiği Laodikeia’nın, Denizli olduğu kesin gibidir. Ama bu durumda savaş öncesi verilen “on beş günlük yürüyüş” ve Honaz sonrasındaki “on iki günlük yürüyüş” mesafeleri nasıl izah edilecektir?

Bir diğer önemli husus da ruhban sınıfından bir yazar olarak Odon de Deuil, Haçlılar arasında İslam’a girenlerin olduğunu bildirmesiyle dikkat çekmektedir. Esasında Haçlı Seferleri zamanında Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında din değiştirmeler bilinen bir konudur⁹⁴. İslam fıkında Hristiyanlıktan Müslümanlığa geçişe ihtida (doğru yola ulaşma)⁹⁵, dinden çıkmaya ise irtidat⁹⁶ denilmiştir. Bir dinden diğerine geçmek her iki din açısından olumlu veya olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Din değiştirme olayı bugün dahi kişiyi birçok problemle karşı karşıya bırakabilmektedir.⁹⁷ Haçlı seferleri sırasında din değiştirme hadiseleri hem İslam dünyasında hem de Hristiyan dünyasında azımsanmayacak kadar fazladır. Bu olayların nedenlerine baktığımızda ölüm korkusu, zorlu yaşam şartları, ekonomik, sosyal ve siyasi ihtiyaçlar dolayısıyla gelecek kaygısı, dini ve duygusal nedenler olarak sayabiliriz.

Bu üstte ifade edilen gerekçeler doğrultusunda Haçlılar döneminde din değiştirmelere bakıldığında her biri için örnekler vermek mümkündür. Daha ilk Haçlı seferi sırasında, Halkın Seferini düzenleyen liderlerden biri olan Pierre L’Hermitte’in ordusu Bizans üzerinden Anadolu’ya geçtikten sonra bazı sorunlarla karşı karşıya kaldı. Pierre’in idaresi dışında, askerler Fransızlar ve Alman-İtalyanlar şeklinde iki gruba ayrıldı. Her iki grup da birbirlerine karşı kıskançlık hisleriyle etraftaki köyleri

⁹³ **The Crusade of frederick Barbarossa. The Hitory of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts**, trans. By G. A. Loud, Farnham, 2010, s. 84.

⁹⁴ Aydın Usta, “Haçlı Seferleri Döneminde Din Değiştirme Vakaları”, **Bellekten**, c. LXXV-Sayı:274, Aralık 2011, s. 691-717.

⁹⁵ <https://islamansiklopedisi.org.tr/ihida>

⁹⁶ <https://islamansiklopedisi.org.tr/irtidat>

⁹⁷ Mehmet Ali Kirman, “Din Değiştirme: Dini Özgürlük Modelleri Açısından Sosyolojik Bir Analiz”, **BİDDER, Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 1, sayı 1, Ankara, Ocak-Nisan 2010, s. 51-52.

yağmalıyordu. Alman-İtalyan kuvvetlerinin başında Reginald adlı bir lider vardı. Bu grup Kserigordon⁹⁸ kalesini ele geçirdiler. Ancak kalenin su ihtiyacı dışarıdan karşılanıyordu. Haçlılar bu durumu çok geç fark ettiler ve çok geçmeden, Türkler kaleyi kuşatmaya altına alınca, su sıkıntısı çekmeye başladılar. Açlıktan ve susuzluktan binek hayvanlarını kesmek zorunda kaldılar. Duruma bir çözüm bulamayan Reginald, Türklerle müzakerelere başladı. Sonuçta emrindeki kuvvetlerle kaleden çıkması ve Türk kuvvetlerine katılması konusunda anlaşmaya varıldı. Reginald kuvvetleriyle kaleden ayrıldıktan sonra Müslüman olmayı kabul etti.⁹⁹ Bu durum İslam fikhında da olan ve Türklerin diğer unsurlarla olan savaşlarında sıklıkla karşılaşılan bir durum idi. Eğer bir esir edilmeden önce Müslümanlığı kabul ederse malı ve canı korunurdu. Kişi böyle yaparsa özgürlüğünü de kurtarmış olurdu. Ancak kişi esir edildikten sonra Müslüman olursa köle olma veya fidye ile serbest kalma seçeneklerden biri tercih edebilirdi. Öldürülmeleri ya da düşmana geri verilmeleri söz konusu olamazdı.¹⁰⁰ Reginald'ın Müslüman olması Halkın Seferinde Haçlı ordularının sosyal yaşam şartları düşündüğünde ihtida olayının ölüm korkusu ve daha iyi şartlarda yaşama isteğinden kaynaklandığı düşünülebilir. Bu olayla ilgili araştırmacıların bir kısmı Müslümanlığı kabul edenlerin bir kısmının öldürüldüğünü -ki burada Haçlıları harekete geçiren duyguların dini duygular olduğu unutulmamalıdır- söyleyerek İslamiyeti kabulün getirmiş olduğu hayal kırıklığını gizlemeye çalışmaktadır. Araştırmacılar geri kalanların ise Horasan, Halep ve Antakya'ya gönderildiğini söylemektedirler.¹⁰¹ Kserigordon'daki din değiştirme hadisesi Haçlı Seferlerindeki ilk ihtida hareketiydi ama sonuncusu değildi.

I. Haçlı Seferi sırasında yaşanan bir olay da Müslümanlık Hristiyanlığa geçişi yani irtidad meselesine örnek teşkil etmektedir. Albertus Aquensis'in eserinde bahsedilen bu olay Haçlıların İznik kuşatması sırasında yaşanmıştır. I. Kılıç Arslan tarafından gönderilen iki casustan biri öldürülürken diğeri Haçlılar tarafından esir edilir. Ele geçirilen casusa türlü işkenceler yapılır. İşkencelere dayanamayan casus I. Kılıç Arslan'ın ordusu hakkında çeşitli bilgileri Haçlılarla paylaşp Hristiyan olmak

⁹⁸ İznik yakınlarında bir kale

⁹⁹ **Anonim Haçlı Tarihi**, çev. E. Ayan, Selenge, İstanbul 2013, s. 53; A. Usta, "Haçlı Seferleri Döneminde Din Değiştirme Vakaları", s. 693.

¹⁰⁰ Ahmet Özel, **İslam Devletler Hukukunda Savaş Esirleri**, Ankara 1996, s.63,s.169.

¹⁰¹ Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, çev. Fikret İşıltan, Ankara 1986 s.110

ister. Diğer taraftan casus her şeyi anlatmasına rağmen verdiği bilgilerin doğruluğu ispatlana kadar hapsedilmek ister. Bir süre sonra verilen bilgilerin doğru olduğu anlaşılınca casus hapisten çıkartılarak ödüllendirilir.¹⁰² Açıkça görülüyor ki casus hayatta kalmak uğruna yani can korkusuyla böyle bir seçim yapmıştır.

Haçlı Seferleri sırasında esaret durumlarında din değiştirme her zaman kurtuluş ile son bulmayabilir. Fatımi vezirlerinden Abbas 1154 yılında Halife el-Zafir'i öldürmüş ve yerine küçük yaştaki oğlu el-Faiz'i geçirmişti. Ancak ilerleyen günlerde saray kadınlarının yardım çağrısı üzerine Talai'b. Ruzzik tarafından makamından edilir. Abbas ve oğlu Nasr, aile fertleriyle birlikte Suriye'ye kaçmaya çalışırken Haçlıların eline düşerler. Abbas öldürülür ancak oğlu Nasr kurtulur. Nasr, uzun süren hapis hayatında Hristiyan olmaya karar verir. Ancak 60.000 altınla ödüllendirilen Nasr, Hristiyanlığı kabul etmesine rağmen Haçlılar tarafından Mısır'a bir devenin sırtında demir kafes içinde yollanır. Halk onu linç ederek öldürür.¹⁰³ Siyasi ve kişisel gerekçelerle din değiştirmek Nasr örneğinde olduğu gibi her zaman beklenen sonucu vermeyebiliyordu.

Hem Haçlılar hem de Müslümanlar arasında din değiştirme hadiselerine çok sıcak bakılmıyordu. Özellikle din değiştiren birinin, yeni dine mensup toplum tarafından kabullenilmesi hiç kolay olmuyordu. Çoğunlukla şüpheyle yaklaşılan mühtedinin eski inancına yeniden döneceği endişesini veya şüphesini silmek hiç kolay olmayacaktır. Nitekim Sicilya adasında II. William'ın saray görevlilerinden biri olan Arap asıllı Mehdiyeli Filip, Müslüman iken Hristiyan olmuştu. Ancak sonradan tekrar eski dinine dönünce 1153'te idam edildi.¹⁰⁴ Yine sonucu itibarıyla benzer bir olay Suruç kentinde yaşanır. II. Baudouin'un tarafından ölüme yollanan bir isim de Suruç Valisidir. Müslüman iken Hristiyanlığı tercih eden bu vali için II. Baudouin "böyle

¹⁰² Albertus Aquensis, **Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione Emundatione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae**, ing. trc. Susan B. Edgington, **Historia Ierosolimitana, History of the Journey to Jerusalem**, Oxford 2007, s. 105-109'dan nakleden A. Usta, "Haçlı Seferleri Döneminde Din Değiştirme Vakaları", s. 695-696.

¹⁰³ Willermus Tyrensis, **Haçlılar Türkler Karşısında Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)**, çev. E. Ayan, Kronik, İstanbul 2019, s. 109-110; Abbas'ın ve oğlunun faaliyetleri ve Haçlılara esir düşmesine kadar ki faaliyetleri ile ilgili bkz. **İbn el-Esir**, XI, 184-185, 191-192; trk. trc., XI, 160-161, 165-167'dan nakleden A. Usta, "Haçlı Seferleri Döneminde Din Değiştirme Vakaları", s. 696.

¹⁰⁴ G.A. Loud, "Norman Sicily in the Twelfth Century", **New Cambridge Medieval History c.1024-c.1198**, IV/2, ed. David Luscombe-Jonathan Riley-Smith, Cambridge 2008, s. 469.

bir adamdan ne bize ne de Müslümanlara fayda gelir” demiştir.¹⁰⁵ Kudüs fatihi Selahaddin Eyyübi’nin 1179’da Beytül-Ahzan Kalesi’nin geri alınmasından sonra esir edilenlerden mürtedlerin yani Müslüman iken Hristiyan olanların derhal asılmasını emretmiştir.¹⁰⁶

Odon de Deuil’ün bahsettiği din değiştirme hadisesinin oluşumunda etken olan saik ise çok daha farklıdır. Bu hadisenin gelişimini öncelikle Odon de Deuil’den takip edecek olursak: Kral VII. Louis, maiyeti ve asillerin büyük bölümüyle Antalya’dan deniz yoluyla Antakya’ya gittikten sonra, Antalya’da kalan çoğunluğu yoksul halk tabasından olan Haçlılar, kara yoluyla Antakya’ya ulaşmaya çalışmışlar fakat Türklerin şiddetli direnişleri karşısında, açlık, kıtlık ve yorgunluktan perişan düşmüşlerdi. Durumları o denli acınacak haldeydi ki Türkler artık onlara silahla karşı koymayı bırakıp, sadakalar ve yiyecek vererek merhamet göstermeye başladılar. Bu merhamet karşısında üç bin genç Haçlının Türklere katılarak Müslüman olduğunu Odon açıkça ifade etmektedir. Bu gelişmeleri Odon’un dile getirişini biraz önce gösterdiğimiz için burada tekrarlamaya gerek görmüyoruz. Fakat Odon’un “Ey bütün ihanetten daha zalim olan merhamet!” şeklindeki veciz ifadesine dikkat çekmek gerekir¹⁰⁷.

XI. Yüzyılın son çeyreğinde, 1071 Malazgirt Zaferi sonrasında, o döneme kadar Hristiyan Bizans olan Anadolu’nun etnik ve kültürel yapısını Müslüman-Türk olarak değiştirerek, Anadolu’yu yurt tutan Türkler, İslam’ın her alanda ve anlamda bayraktarlığını da üstlenmişlerdir. Eski Türk kültürünün ve İslam’ın hümanist ilkelerini de eksiksiz yerine getirmek ve gerçekleştirmek için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Anadolu’da kurulan başta Türkiye Selçukluları olmak üzere Türk devlet ve beylikleri, “istimalet”, hoşgörü politikasını bir devlet sorumluluğu ve gereği olarak addettikleri gibi Türk halkı da yaşam tarzlarının bir parçası olarak uygulamışlardır. Selçuklu sultanlarının gayr-i Müslüm tebaaya karşı benimseyip uyguladıkları hoşgörü

¹⁰⁵ İbn el-Esîr, **İslam Tarihi, el-Kamil fi’t-Tarih Tercümesi**, X, trk. trc. Abdülkerim Özeydin, İstanbul 1986, X, s. 370-462’den nakleden A. Usta, “Haçlı Seferleri Döneminde Din Değiştirme Vakaları”, s. 698.

¹⁰⁶ el-Bundarî, **Sena'l-Bark el-Şami**, ed. Ramazan Şeşen, İstanbul 2004, s. 213’den nakleden “Haçlı Seferleri Döneminde Din Değiştirme Vakaları”, s. 699.

¹⁰⁷ Odon de Deuil, s. 123.

politikası birçok araştırmaya konu olmuştur¹⁰⁸. Odon de Deuil'ün tespitten de öte itirafından anlaşılıyor ki aynı hoşgörü ve insancıl yaklaşım, silahlı asker niteliğini yitirmiş, sıradan yardıma muhtaç hale gelmiş olan Haçlılar için de gösterilmiştir. Bu yaklaşım ve politikanın etkisiyle, Fransız Haçlılarından üç bin kişi, herhangi bir kişisel beklenti veya can korkusu olmaksızın, inanarak ve samimi bir şekilde İslam'a girmeyi kabul etmişlerdir. Odon de Deuil, bu din değiştirmenin bir zorlamayla olmadığını da açıkça belirtmektedir.

Burada Odon, eserinin tamamında ilk defa Türklerle ilgili olumlu algılarını ve yargılarını açıklamaktadır. Türklerin merhamet ve insani duygularına istemeyerek de olsa övgüler düzmekte ve Haçlıları dinlerini değiştirmeleri için zorlamadıklarını belirtmektedir. Odon, Türkleri Bizanslılarla da karşılaştırarak, hain, açgözlü, sinsî olarak gördüğü Bizanslıları ağır ifadelerle kötülemekte ve Türkleri onlara göre daha iyi görmektedir.

¹⁰⁸ Osman Turan, "Les Souverains seldjoukides et leurs sujets non-musulmans." **Studia Islamica**, c. I, 1953, s. 65-100.

SONUÇ

Odon de Deuil'ün İkinci Haçlı Seferi'nin günlüğü niteliğindeki eseri, İkinci Haçlı Seferi ve Kral VII. Louis dönemi Fransa tarihi için çok önemli ve vazgeçilmez özelliktedir. Bu eserin Türk tarihi için aynı derece önem taşıdığını iddia etmek zordur. Bununla birlikte, İkinci Haçlı Seferi sırasında, Batı Hristiyan dünyasının durumu ve diğer tarafın bakış açısını yansıtması bakımından son derece değerlidir. Ortaçağ'da yaşamın maddi ve manevi her alanını belirleyen en önemli etken dindir. Mensup olunan inanç sistemi dışında kalanlar doğal olarak “öteki” konumundadır. Ruhban sınıfından bir yazar olarak Fransız Odon de Deuil, en başta Müslüman olmalarından ötürü Türkleri “öteki” olarak algılamıştır. Savaş şartları ve din faktörü “öteki” imajını perçinlerken kültürel farklar bu imajı daha ağırlaştırıp, olumsuzlaştırmıştır. Odon de Deuil'ün, siyasi, askeri, dini, kültürel v.b. alanlarda “öteki” olarak damgaladığı Türk'ü anlamak için hiçbir gayret göstermediği anlaşılmaktadır.

İkinci Haçlı Seferinin Tarihi veya Kral VII. Louis'nin Destanı olarak bilinen incelediğimiz eserin beş, altı ve yedinci bölümleri, Fransız Haçlı ordusunun İstanbul'dan Antalya'ya kadar süren yürüyüşünün, bir başrahibin bakış açısı ve kaleminden hikâyesidir. Gelişmelerin ve yaşananların büyük bir kısmı bilinçli ve bazen de kasıtlı olarak sessizce geçirilirken, sefer sırasında, Anadolu'nun özellikle Bizans hâkimiyetinde bulunan kesimlerine ilişkin gözlemler dikkat çekmektedir. Türklerle yapılan savaşlar Fransız Haçlı bakış açısından hikâye edilmektedir. Orta Anadolu kast edilerek Türkiye adının kullanılması ise son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

Agibalova, Ye. – Donskoy, G. **Ortaçağ Tarihi**, çev. Çağdaş Sümer, Yordam Kitap, 2. Baskı, İstanbul, 2017.

Altan, Ebru. **Antakya Haçlı Prinkepsiliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)**, Ankara, TTK, 2018.

Altan, Ebru. **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, Ankara, TTK, 2003.

Auguste, M. “Suger, Auteur d’une Partie de la Chronique de Historia Ludovici VII”, **Bibliothèque de l’école des chartes**, c. 48, 1887, s. 286-288.

Aurell, Martin “Aliénor d’Aquitaine en son Temps”, Aliénore d’Aquitaine, **Hors série de la revue 303, arts, rechrs et création n. 81**, Nantes 2004, s. 6-17.

Cahen, Claude. **Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı**, çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul, 2016.

Cahen, Claude. **TheFormation of Turkey: the Seljukid Sultanate of Rum: Eleventh to Fourteenth Century**. Longman, New York, 2001.

Carpentier, Jean ve François Lebrun. **Histoire de France**, Éditions du Seuil, 2000.

Comte F. Cahndon de Briailles, “Eudes de Deuil – La Croisade de Louis VII roi de France”, **Syria**, c. 28, Sayı 3-4, 1951, s. 326-332.

Çıvgın, İzzet. **Ortaçağ Tarihi**, Maya Akademi, Ankara, 2008.

Demirkent, Işın. **Haçlı Seferleri**, Dünya Kitapları, 3. Baskı, İstanbul, 2004.

Demirkent, Işın. **Sultan I. Kılıç Arslan**, s. 41-45; I. Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Seferleri Ordularının Anadolu’da Takip Ettiği Yollar Hakkında”, **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu 23-25 Haziran 1997**, TTK, Ankara 1999, s. 115-122.

Demirkent, Işın. **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)**, I. Cilt, TTK, Ankara, 1990.

Demirkent, Işın. **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)**, II. Cilt, TTK, Ankara, 1990.

Eco, Umberto. **Ortaçağ. Barbarlar. Hristiyanlar. Müslümanlar**, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014.

Erbaş, Ali. “Müslüman Hristiyan Münasebetleri sürecinde Hristiyanların İslam’a ve Müslümanlara Bakışı”, **İLAM Araştırma Dergisi**, Cilt: III/1, 1998, s. 117-153.

Esgin, Mehmet. “Engizisyon Günümüze Hatırlattıkları”, **Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 1, sayı:1, 2012, ss. 91-99.

Göksu, Erkan. **Okla Yükselen Millet**, Kömen, Konya, 2013.

Göksu, Erkan. **Selçuklular. Muhteşem Çağın Mütevazı Çocukları**, Kronik, İstanbul, 2019.

Göksu, Erkan. **Türkiye Selçuklularında Ordu**, TTK, Ankara, 2010.

Guillaume de Tyr. 1844-1859. “Historia.” **RHC, Documents occidentaux**. Vol. 1-2. Paris: Imprimerie royale.

Jan Nelson. **La Chanson d’Antioche**. 1848. Ed. A. Paulin Paris. 2 vols. Paris: J. Techener.

Jean de Joinville. **Bir Haçlının Hatıraları**, Çev: Cüneyt Kanat, Vadi Yayınları, Ankara 2002.

Kanat, Cüneyt – Burçak, Devrim. **Sorularla Haçlı Seferleri**, İstanbul 2013.

Kesik, Muharrem. **Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)**, TTK, Ankara, 2003.

Ioannes Kinnamos, **Historia**, Türkçe çev. Işın Demirkent, **Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)**, TTK, Ankara 2001.

Kumrular, Özlem. **Avrupa'da Türk Düşmanlığının Kökeni Türk Korkusu**, Doğan Kitap, İstanbul, 2008.

Kumrular, Özlem. **İslam Korkusu Kökenleri ve Türklerin Rolü**, Doğan Kitap, İstanbul, 2012.

Lushcenko, Mineure. **L'image De l'Asie Mineure et des Turcs dans les Textes Narratifs du Moyen Âge Français (XIIe-M-milieu du XVe Siècle)**, (Doktora Tezi), The University British Colombia, Vancouver, 2004.

Michaud, L. G. **Biographie Universelle, Ancien et Moderne**, c. 31, Paris 1821.

Mollat, Librairie. **Grands voyages et Connaissance du Monde du Milieu du XIIIe Siècle à la fin du XVe**, 2 vols. LesCours de Sorbonne, Paris, 1966.

Moravcsik, Gyula. **Byzanturcica, II, Sprachreste der Türkvölker in den Byzantinischen Quellen**, Akademie-Verlag, Berlin 1958.

Nicolle, David. **Askeri Tarih Dizisi İkinci Haçlı Seferi**, çev. Ece Sakar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

Odon de Deuil. 2009. **Histoire de la Croisade de Louis VII**. Ed. M. Guizot. Paris

Özcan, Altay Tayfun. “XVI. Yüzyıla Kadar Türkiye ve Türkmenya Adının Batı Dünyasındaki Kullanımı ve Sınırları”, **Türkiyat Mecmuası**, 22, 2012, ss. 63-82.

Özgüdenli, Osman. **Selçuklular Cilt: 1 Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157)**, İsam Yayınları, İstanbul, 2013.

Price, Roger. **Fransa’nın Kısa Tarihi**, çev. Özkan Akpınar, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

Raoul de Caen. 1866. “Gesta Tancredi.” **RHC, Documents occidentaux**. Vol. 3. Paris, Imprimerie impériale, 587R710.

Regnier-Bohler, Danielle. **Croisades et pèlerinages: récits, chroniques et voyages en Terre Sainte (XIIe-XVesiecles)**, Laffont, Paris, 1997.

Ribémont, Buitenmur. **Les Récits de voyages et de pèlerinages**, Imprimerie Orientaliste, Turnhout, 1981.

Sévillia, Jean. **Historie Passionné de la France**, Perrin, Paris, 2013.

Sevim, Ali. **Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi**, TTK, Ankara, 1989.

The Crusade of frederick Barbarossa. The Hitory of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts, trans. By G. A. Loud, Farnham, 2010.

Turan, Osman. “Les Souverains seldjoukides et leurs sujets non-musulmans.” **Studia Islamica**, 1, 1953, 65-100.

Turan, Osman. **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1996.

Ulağı, Serhat. **L'Image de l'Orient Turc dans la Littérature Française: les Idées, les Stéréotypes et les Stratégies**. Isis Press, İstanbul, 2007.

Usta, Aydın. "Haçlı Seferleri Döneminde Din Değişirme Vakaları", **Belleten**, c. LXXV-Sayı:274, Aralık 2011, s. 691-717.

Willermus Tyrensis, **Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniğı. Başlangıcından Kudüs'ün Zaptına Kadar**, çev. E. Ayan, İstanbul, Ötüken, 2016.

Willermus Tyrensis, **Haçlılar Karşısında Türkler. Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniğı III (1143-1184)**, çev. E. Ayan, İstanbul, Kronik, 2019.

Willermus Tyrensis, **Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniğı II. Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine (1099-1143)**, İstanbul, Gece Yayınları, 2018.

Wunder, Amanda. "Western Travelers, Eastern Antiquities, and the Image of the Turk in Early Modern Europe." **Journal of Modern Early History**, 7, 2003, pp. 89-119.